

Budapest Kortárstánc Főiskola

Tánctanár MA szak

9-13 éves lányok és fiúk érintkezése a
kreatív gyerektánc órán

SZAKDOLGOZAT

Készítette: Hársfai Noémi
Témavezető: Mérei Zsuzsa
Budapest, 2015

Tartalomjegyzék

TARTALOMJEGYZÉK	1
BEVEZETŐ.....	2
KREATÍV GYEREKTÁNC FOGLALKOZÁS	3
MIT JELENT „KREATÍV” ÉS MIT JELENT „TÁNC” A KREATÍV GYEREKTÁNC ÉRTELMEZÉSÉBEN.	4
KREATÍV GYEREKTÁNC KERETEI.....	6
A MÓDSZERRŐL	7
A GYEREKTÁNC ÓRA FELÉPÍTÉSE	8
A KREATÍV GYEREKTÁNC CÉLJAI	9
CSOPORT, CSOPORTMŰKÖDÉS, CSOPORTMUNKA.....	11
SERDÜLÉS ÉS A KORTÁRS CSOPORT	14
SERDÜLŐKOR SAJÁTOSSÁGAI.....	14
TÁRSAS KAPCSOLATOK JELENTŐSÉGE ÉS ALAKULÁSA SERDÜLŐ KOR KÖRÜL	16
NEMI SZEREPEK	18
TANÁRI GYAKORLATI TAPASZTALATOM, KÉRDÉSEK, PROBLÉMÁK.....	21
A KONKRÉT CSOPORT	23
HOGYAN ÉS HONNAN JÖNNEK A GYEREKEK ÓRÁRA? DIFFERENCIÁK AZ ISKOLAI ÓRÁK ÉS A KREATÍV GYEREKTÁNC ÓRA KÖZÖTT	25
MI TÖRTÉNIK AZ ÓRÁN?	28
MI OKOZ PROBLÉMÁT?.....	29
HOGYAN MENNEK EL AZ ÓRÁRÓL?.....	32
MEGOLDÁSI KÍSÉRLETEK.....	34
FURFANGOS SEGÍTSÉG	34
FELADÁS ÉS KERÜLŐUTAK.....	35
PÁRCSERÉK.....	36
NINCS APELLÁTA	37
EGYÉNI KÜLÖNBSÉGEK KIEMELÉSE.....	37
UTÓLAGOS MAGYARÁZAT – „MIÉRT IS JÓ EZ NEKTEK!”	38
TRÜKKÖZÉSEK.....	38
SZIMPÁTIA KÉRDÉSE	39
ÖSSZEGZÉS.....	39
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	42
IRODALOMJEGYZÉK	43
INTERNETES JEGYZÉK	43

*„A gyermek világra nyitott lény.
A simogatásra simogatással, a jókedvre jó kedvvel,
tevékenységre tevékenységgel felel.”
/Mérei Ferenc/*

Bevezető

A 9-13 éves korcsoportra jellemző, hogy idejük egy részét – annak körülbelül negyven százalékát – kortársaikkal töltik el.¹ Ebben az időben együtt tanulnak az iskolában, játszanak iskola után, és időt töltenek el együtt olyan gyerekeknek szóló szervezett szabadidős és fejlesztő tevékenységekben, mint például a kreatív gyerektánc foglalkozás.

Az életkor előrehaladtával, ahogy fokozatosan haladnak a serdülőkor felé, a szülőkkel való szoros és szinte kizárólagos kapcsolat fellazul, a gyerekek egyre önállóbbá válnak, így lesz a kortársakkal való időtöltés egyre fontosabb életükben. Ez az a korszak, amikor a megfelelő fejlődés szempontjából nélkülözhetetlen a kortárs csoportban való lét.² Ezért jelentősége van a gyerekek számára minden olyan csoportos foglalkozásnak, melyben összeköti őket a közös érdeklődésben létrejövő együttműködés, olyan keretek között, ahol játszhatnak, és a különböző szabályok által megtapasztalhatják, illetve gyakorolhatják a társas együttélés és együttműködés normáit.

A gyermekek számára azonban bármennyire is fontos a közösség, az a tény, hogy a csoport összetétele heterogén, nehéz feladatokat állít mind a gyerekek, mind a pedagógus elé.

Kreatív gyerektánc csoportomban problémát hordoz a fiúk és a lányok érintkezése. A gyakorlatokat és a játékokat sokszor párban, hármasával, és még különböző kombinációkban kell kivitelezni, azonban ezekben a helyzetekben a fiúk és lányok találkozása feszültségteli, bizalmatlan. A érintkezésből fakadó konfliktusokon – az óra haladása érdekében – túl kell lendíteni őket, ami folyamatos odafigyelést kíván. Ezeket a szituációkat nekem minden esetben gyorsan, a gyerekek szempontjából tapintatosan az óra szempontjából konstruktívan kell megoldanom.

A tanári gyakorlatom során tapasztalt problémák és azok megoldási kísérletei vezettek el szakdolgozatom megírásához. A gyakran felmerülő problémát – amikor a gyerekeknek

¹ Lásd még: Michael Cole – Sheila R. Cole: Fejlődéslélektan, Osiris Kiadó, Budapest, 2006, 556. oldal

² Lásd még: Michael Cole – Sheila R. Cole: Fejlődéslélektan, Osiris Kiadó, Budapest, 2006, 556. oldal

meg kell érinteniük egymást – különösen fontosnak tartom a táncpedagógia területén, hiszen a kreatív gyerektánc órákon a gyerekek a testükkel dolgoznak. A gyerekek között fennálló kapcsolat kifejezetten együttműködés-irányú, ezért fontos hogy az érintkezésből fakadó konfliktusokat „békésen” tudjuk megoldani. Azért is tartom fontosnak kiemelten foglalkozni ezzel a problémakörrel, mert eddigi kutatásom alapján nagyon szűk annak a szakirodalomnak a köre, mely kifejezetten táncórán történő, lányok és fiúk érintkezésével kapcsolatban felmerülő kérdéseket és megoldásokat vizsgál, pedagógiai útmutatást nyújt. Szakirodalmak és gyakorlati tapasztalataimon keresztül vizsgálom azt, mi az oka annak, hogy a gyerekek közötti érintkezés feszültséggel és bizonytalansággal teli. Arra keresem a megoldást, hogyan lehet a gyerekeket ezeken a problémákon túllendíteni annak érdekében, hogy konstruktív csoportmunka jöhessen létre.

Szakedolgozatomban különböző órai szituációk leírásával keresem a választ, hogyan lehet kezelni a gyerekek között – szinte egyik napról a másikra – fellépő érintkezésből és érintésből adódó problémákat, melyek az óra menetére hatnak, pontosabban annak menetét akár meg is szakíthatják. Hogyan előzhető meg, illetve milyen módon lehet feloldani az érintkezést közvetlenül megelőző súrlódásokat?

Vizsgálatom tárgya tehát, keresni azokat az utakat, amelyek segítségével a két nem együttműködését komfortosabbá, a foglalkozást ezáltal is konstruktívabbá lehet tenni.

Kreatív gyerektánc foglalkozás

A kreatív gyerektánc foglalkozásokat a nyolcvanas években Angelus Iván indította el saját stúdiójába Budapesten. Tizenhat éven át aktívan tanított általános iskolás gyerekeket délelőtti és délutáni foglalkozások keretében. A foglalkozással és a gyerekekkel való tapasztalatait, illetve ennek nyomán létrejövő módszerét *Táncoskönyv* című művében írta le.

A módszer alapját képzti hivatásos táncos kollégái és tanítványai táncpedagógiai munkájának mind a mai napig. A kreatív gyerektáncnak elnevezett struktúra, ahogyan azt Angelus Iván szakmai életútjában olvashatjuk „*elsősorban korszerű kreatív képzőművészet*

pedagógiai elvek és módszerek, másrészt zenei alkotó módszerek valamint általános reformpedagógia gyakorlatok mozgásra, táncra történő transzponálása útján jött létre.”³

A *Táncoskönyv*vel cikkek is foglalkoznak, illetve reflektálnak⁴ rá. A téma fontosságát, korszerűségét, működését az is igazolja, hogy néhány hely, ahol valamilyen gyerekeknek szóló mozgásos vagy táncos foglalkozás folyik, a *Táncoskönyvet* ajánlja az érdeklődő figyelmébe. Sok olyan pedagógus, aki ezen a területen dolgozik, szintén alapműnek tartja ezt a könyvet és követendőnek a rendszerben megfogalmazott elveket.

Személyesen akkor találkoztam a kreatív gyerektánc foglalkozásokkal és magával az elnevezéssel is, amikor 2009-ben az Angelus Iván által vezetett Budapest Tánciskola növendékévé váltam.

Mit jelent „kreatív” és mit jelent „tánc” a kreatív gyerektánc értelmezésében.

Ahhoz, hogy átláthassuk a kreatív gyerektánc módszerének lényegét, fontosnak tartok két olyan fogalmat körülírni, amit a kreatív gyerektánc magában foglal. Ez a két fogalom a „kreatív” és a „tánc”. Mind a „kreatív”, mind a „tánc” jelentése sok szemszögből – tánc, zene, pszichológia, pedagógia – értelmezhető. Szakdolgozatomban azokat a definíciókat emelem ki, melyek a legközelebb állnak ahhoz, ahogyan én is gondolkodom róluk.

A „*kreativitás*”⁵ – ahogyan azt Mérei Ferenc *Társ és csoport* című könyvében írja – „*Mint adottság az emberi nem tapasztalatainak lerakódása, melyben a csinálás, a létrehozás, az alakítás viselkedési változatai sűrűsödnek. Az embert jellemző cselekvési késztetést képviseli, amely helyzetek módosításában, dolgok formálásában nyilvánul meg, az embernek és feltehetően csak az embernek azt a páratlan, történetileg kivívott és biológiai vonásként rögződött konstruktivizmusát, hogy újra és újra nekiindul átstrukturálni a*

³ Angelus Iván: Szakmai életút, http://tanc.org.hu/docs/tanarcurr/Angelus_Ivan_Szakmai_életut.pdf, Letöltés dátuma:2015.03.03., 10. oldal

⁴ Angelus Iván *Táncoskönyv* című művével foglalkozó vagy azt említő cikkek és oldalak:

- * Králl Csaba: Felszabadítani a kreativitást, <http://www.revizoronline.com/hu/cikk/4220/kortars-tancgeneraciok-szemle/>, Letöltés dátuma:2015.03.03.
- * Péter Márta: Mellékhatás,
- * http://szinhaz.net/index.php?option=com_content&view=article&id=36552:mellekhatas&catid=74:2012-december&Itemid=7, Letöltés dátuma:2015.03.03.
- * Rúzs Tánciskola, <http://ruzstanciskola.hu/ars-poetica/5-testtartas-korrekcio-prevencio-segitseg-onismeret.php>, Letöltés dátuma:2015.03.03.
- * Szilver Alapfokú Művészeti Iskola, http://www.szilver.hu/documents/SZILVER_helyi_tanterv.pdf Letöltés dátuma:2015.03.03.

⁵ Bővebben: Mérei Ferenc: *Társ és csoport*, Akadémia Kiadó, Budapest, 1989, 258.-263. oldal

*lélet.*⁶ Mérei Ferenc úgy véli, hogy a kreativitást és a konstruktivizmust gyakran éljük meg önmegvalósításnak élmény szinten.⁷

Más szemszögből a *kreativitás*, – ahogyan azt Gabnai Katalin *Drámajátékok* című könyvében olvashatjuk – „{...} *kommunikációt jelent: az egyén állandó kapcsolatban van a külső és a belső világgal. A külvilág átélésének nyitottsága teszi lehetővé az egyén számára azt, hogy felismerje és átérezze a problémák létezését. A belső világban a kapcsolat az ismeret és az átélt között asszociációkat hoz létre, melyek elvezetnek a megoldáshoz. Az új felismerést, amely először csak szubjektív, az egyén azután fordítja le objektív, a külvilág számára is érthető alakra. (Erika Landau)*”⁸

A „*tánc*” sokféle kontextusból leírható, de azt gondolom, hogy gyerektánc foglalkozás szempontjából Angelus Iván meghatározásai azok, amelyek a legpontosabban meghatározzák, ami az órán „*tánc*” címszó alatt történik. Úgy is mondhatnám, hogy mi, Angelus növendékek így gondolkodunk a táncról, és táncművészként, illetve tanárként ezeket az elveket megtartva olyan helyzeteket próbálunk teremteni saját óráinkon, amelyekben ezek az elvek valósulnak meg.

*„Számomra a tánc elsősorban a kapcsolatteremtés eszköze. Sok mindenre jó ezen kívül is, de ha döntenem kell, hogy egy játéknak, egy mozdulatnak, bárminek itt a helye vagy sem, tánc-e vagy sem: ösztönösen e szempontból mérlegelem. Ha nem „tánc” kihagyom, vagy ha tudom, addig-addig formálok, míg „tánc” nem lesz.”*⁹

*„A tánc azért kiemelten alkalmas az egész személyiség megszólítására, mert a test, a szellem, a lélek egyszerre nélkülözhetetlen gyakorlásához. Ha bármelyik elnyomja a másikat, az nem tánc.”*¹⁰

A kreatív gyerektánc foglalkozáson a kreativitás tehát kapcsolatteremtés az egyén belső világa és az őt körülvevő emberek, élőlények és dolgok között. Csinálás, létrehozás, tehát valamilyen cselekvés, ami helyzetek, dolgok alakításában nyilvánul meg és ami magában hordozza az önmegvalósítás megélésének lehetőségét. A tánc pedig egy eszköz, egy tér mindennek a kibontakozásához.

⁶ Mérei Ferenc: Társ és csoport, Akadémia Kiadó, Budapest, 1989, 259-260. oldal

⁷ Lásd még: Mérei Ferenc: Társ és csoport, Akadémia Kiadó, Budapest, 1989, 260. oldal

⁸ Gabnai Katalin: Drámajátékok, Helikon Kiadó, 1999, 20. oldal

⁹ Angelus Iván: Táncoskönyv, Új Előadóművészeti Alapítvány, Budapest, 2012, 22. oldal

¹⁰ Angelus Iván: Táncoskönyv, Új Előadóművészeti Alapítvány, Budapest, 2012, 22. oldal

Kreatív gyerektánc keretei

A foglalkozás működéséhez szükség van bizonyos feltételekre például, hogy legyen terem, ahol az órát meg lehet tartani, jöjjenek érdeklődő, mozogni vágyó gyerekek.

A tánciskola gondoskodik azokról a keretekről, amelyek alapján a gyerektánc órák megvalósulhatnak térben és időben. Biztosítja a megfelelő technikai felszerelést, kommunikációs csatornákat és személyi feltételeket is. Az iskolai keret, illetve helyzet a pedagógus munkáját nagymértékben megkönnyíti, mert ezeket a feltételeket az iskolán kívül egy embernek egyedül nehéz feladat létrehozni.

A kreatív gyerektáncok helyszíne a Budapest Tánciskola Perc utcai épülete. A foglalkozások délutánonként, a tánciskola alapfokú művészeti iskolájának keretében zajlanak.

A kreatív gyerektánc csoportok két meghatározott korcsoportra osztva működnek, amelyek a 6-9 éves csoport, illetve a 9-13 éves csoport. Utóbbi korcsoportot én vezetem.

A gyerekekkel mindig az iskola valamelyik nagyobb termében kapunk helyet, ami azért jó, mert így lehetőség van nagy teret bejárni, van elég hely a nagy mozdulatok kivitelezésére.

Az órán különböző eszközöket is használunk. A termek tükörrel vannak felszerelve, de arra is van lehetőség, hogy ezeket függönnyel takarjuk el. Ez lehetőséget ad arra, hogy a gyerekek egyfelől tükörben kontrollálhassák mozdulataikat, megfigyelhessék önmagukat, tükör nélkül viszont egymás tükreivé válnak, nagyobb a belső figyelem a csoportban.

Vannak olyan játékok, amihez például papírt és színes ceruzát is használunk. Előfordul olyan is, hogy pálcikarajzokat készítünk a gyerekek számára, amelyeken egy-egy póz látható, ezeket mozdulattá kell alakítani, majd mozdulatlánccá.

Lényegében óráról órára bármi válhat a játék és a tánc eszközévé, de csak az lehet eszköz, és olyan módon, amivel nem teszünk egymásban és a környezetben kárt amivel, felelősséggel tudnak bánni a gyerekek.

A módszerről

A kreatív gyerektánc módszerét leginkább annak alapelvei¹¹ mentén tudom bemutatni. Ezek az alapelvek szabják meg határait annak, amit és ahogyan az órán cselekszünk. Van olyan dolog, ami kifejezetten tilos, vannak dolgok, melyeket meghatározott módon kell tennünk, de ezeken kívül mindent szabad megpróbálni, kipróbálni, csinálni, megtartani vagy éppen elvetni. Az elveket amellet, hogy el lehet fogadni, inkább megérteni kell. Nem elég, ha a gyerekek bemagolják a rendet, hiszen az életszerűtlen, gyakorlatiatlan, idegen. Saját magukban és a közösségben kell felismerniük és felfedezniük, miért fontosak bizonyos szabályok, hogyan segítik az együttműködést.

Az első és egyben legfontosabb alapelv, amelyet a Budapest Tánciskolába lépve megtanultam a „*Ne árts!*”. Ami azt jelenti, hogy ártani magadnak, a másoknak, a környezetednek az egyetlen, ami tilos és köbe vésett szabály. Minden mást szabad. Ártani még véletlenül sem szabad, így a gyerekekben mindig tudatosítani kell és akár ok-okozati gondolatláncon át el kell magyarázni, miért és hogyan kell a másokra és a dolgokra figyelni. Ha mégis valaki akarva-akaratlanul megszegi a szabályt, fel kell hívni a szabály megszegésére a figyelmet, és el kell magyarázni, vagy akár el kell játszani, hogyan történt. Meg kell keresni hol volt a hiba, és hogyan lehetett volna elkerülni.

A gyerektánc foglalkozás második alapelve a „*Pozitív instrukciók elve*”, ami azt jelenti, hogy soha ne azt emeljük ki, hogy mit nem szabad csinálni. Az alapvető próbatétel számunkra pedagógusok számára az, hogy a tiltást is pozitívan fogalmazzuk meg. Ez nehéz, mivel mindenütt azzal találkozunk, hogy „ne csináld gyorsan”, „ne ordibálj”, „ne mozdulj”. Ahelyett, hogy azt mondanánk a gyerekeknek: „lassan mozogj”, „némán kell mozogni”, „állj mozdulatlanul”. Ezt az alapelvet Angelus Iván arra építi, „*ha egyszer a feladat keretein belül mindent lehet, ami nem tilos, akkor én sem mondhatom, hogy ne hülyéskedj, ne karatézz, ne lövöldözz, ne majmold az énekest, hiszen semmi sem tilos, akkor meg miért ne.*”¹²

Azonban van, amikor egy feladat megkövetel bizonyos minőséget, ami felé lehet haladni, így pontosítani kell az instrukciókat. Nem azt kell megmondani mit ne, hanem azt, hogy mit csináljanak.

¹¹ Bővebben: Angelus Iván: Táncoskönyv, Új Előadóművészeti Alapítvány, Budapest, 2012., 23. oldal

¹² Angelus Iván: Táncoskönyv, Új Előadóművészeti Alapítvány, Budapest, 2012, 26. oldal

A harmadik alapelv „*a nem-tudás vélelme*”, ami annyit tesz, hogy hagyjuk, hogy a feladat oda jusson el, ahová tud. A gyerekek ne egy kész dolgot kapjanak, mondván ez a tánc, így kell csinálni. A feladatok és a játékok legyenek szabályokkal ellátva, de ezek legyenek rugalmasak, mert sokkal fontosabb az odavezető út. Ugyanannak a feladatnak számtalan kimenetele lehet, olyanok, amelyeket még én sem láttam és tapasztaltam. Ezeket együtt kell megélnünk, tapasztalnunk.

Negyedik alapelvünk: „*Hibázni jó*”. A gyerekeket hagyni kell hibázni, vagy azt is mondhatnám meg kell nekik engedni. Manapság azt tapasztalom, hogy a gyerekek mindenre, amit csinálnak, azt mondják rossz, és állandóan degradálják magukat. Ezért még abban is meg kell őket erősíteni, még amit rossznak is gondolnak, lehet nagyon jó kivitelezése a feladatnak. A valós hibákat pedig jó felismerni és beismerni, mert csak ezek után tudunk nyitottak lenni arra, hogyan is kell jól csinálni valamit. Annál nincs rosszabb, mint amikor valaki rosszul csinál valamit, de azt nem látja, így nem lehet fejlődni.

Az ötödik alapelv „*a büntetés és a jutalom*” működése. Az órán nincs büntetés és nincs jutalom. Ami az órán történik az önmagában jutalom. Ha valaki tilos dolgot csinál, akkor sem érdemes büntetni, hanem végig kell vezetni a gyerekeket a hiba felismerésétől, a történés okain és következményein keresztül a hiba elkerüléséig.

Angelus Iván írja: „*Az én órámon nincs büntetés és nincs jutalom. Feladatok vannak, amelyeket fel kell fogni és meg kell oldani. És ez jó dolog. Önmagában jó.*”¹³

Ami az összes alapelvet összeköti, és ami leginkább jellemző az óra vezetésére, hogy az elvek és a szabályok nagyon élők. Éppen születőben vannak. Alkotjuk, elfogadjuk, elvetjük, tovább építjük őket. „*Élő csoportban éppen születő elvek és az együttes erővel életben tartott szabályok működnek. És ez nem csak az elvekre de a legegyszerűbb játékokra, gyakorlatokra is igaz.*”¹⁴

A gyerektánc óra felépítése

A gyerektánc óra felépítése egy egyszerű keret, amit magunknak állítunk fel. Inkább lehetőségek vannak, mint kőbe vésett menetrend. Én személy szerint minden órára készítek óravázlatot, de ettől merek – és kell is – eltérni, változtatni, hiszen ez sem tilos. Minden

¹³ Angelus Iván: Táncoskönyv, Új Előadóművészeti Alapítvány, Budapest, 2012, 28. oldal

¹⁴ Angelus Iván: Táncoskönyv, Új Előadóművészeti Alapítvány, Budapest, 2012, 24. oldal

órát bemelegítő és órára hangoló gyakorlattal kezdünk, ami lehet fogó, de akár vezetett bemelegítés is a gyerekek pillanatnyi állapotától függően. Mindig van közös mozgás, amiben irányváltások, mozgásminőség váltások vannak. Minden órán tanulunk valami újat, ami új tapasztalathoz, vagy akár újabb játékokhoz vezet. Vannak könnyű feladatok, kedvenc feladatok, nehezebbek is és olyanok, amelyek kihívást jelentenek. Vannak szólók, duók, triók. Sokszor bemutatózunk, előadunk egymásnak. Mindig van erősítés és van levezető játék. Fontos, hogy az óra ne szakadjon csak úgy félbe, hanem ahogyan bekerültünk ebbe a világba, úgy fokozatosan mehessünk vissza a másikba.

A kreatív gyerektánc céljai

A kreatív gyerektánc foglalkozás a gyerekek fejlődését nézve sokrétű tevékenység, amely összetett célokat foglal magában.

Szeretném elkülöníteni a kreatív gyerektáncot más iskolai óráktól, illetve egyes sportoktól és táncoktól. Úgy látom, hogy abban tér el más foglalkozásoktól, hogy a gyermekek személyiségének fejlesztését valóban gyerekcentrikusan, a gyerekekből kiindulva valósítja meg, azaz a lehető legtermészetesebb módon. Nem a teljesítmény maga áll a fókuszban, amellet, hogy megvannak itt is a keretek és vannak határozott elvárások. A középpontban leginkább az áll, hogy a gyerekek testileg, szellemileg, személyiségükben individuálisan fejlődjenek, de ez az egyéni személyes fejlődés egy csoportban, kollektív tevékenység részeként valósuljon meg „*a kölcsönös segítség, szolidaritás, a kölcsönös megértés*”¹⁵ jegyében.

A tevékenységek különböző játékok és feladatok köré csoportosulnak, amelyek kreatív, nyitott, játékos megközelítést és jelenlétet igényelnek a gyerekektől. „*Nem táncokat tanulunk, hanem táncolni. Nem művészetet tanulunk, hanem tanulunk a művészetről*”¹⁶ írja Angelus Iván *Táncoskönyv* című művében.

A foglalkozások legfőbb célja az önkifejezés. Az, hogy a gyerekek a mozgásban elsajátítsák azokat a technikákat, irányokat, amik által szabadon megvalósíthatják elképzeléseiket, ötleteiket. Az önkifejezés és az önfeledt játék megélése közben egyrészt a gyerekek mozgása egyre tudatosabbá válik, egyre jobban megismerik testük határait,

¹⁵ Búzás László: A munkacsoport, Tankönyvkiadó, Budapest, 1974, 21. oldal

¹⁶ Angelus Iván: Táncoskönyv, Új Előadóművészeti Alapítvány, Budapest, 2012, 22. oldal

képességeit és azt, hogy ezeket a képességeket a lehetőségeikhez mérten hogyan tudják tágitani. Másrészt nonverbális kommunikációjuk is fejlődik, csiszolódik, finomodik.

Mindezek elsajátítása a gyerekeket egyre biztosabbá teszi önmagukban, amely növeli bennük a kompetencia (képes vagyok valamit csinálni) és az öndetermináció (én csináltam) érzését.

Maria Montessori szavaival élve: *„Módszerünk egyik fő szempontja, hogy a gyerek testi nevelését szorosan összekapcsoljuk a gyakorlati élettel: a mozgásfejlesztés épüljön be a gyermek komplex személyiségének nevelésébe.”*¹⁷ A kreatív gyerektánc törekvése is ebben áll. Amellett, hogy segítünk a gyerekeknek abban, hogy energiáikat értelmesen, alkotó módon használják fel, támogatjuk abban, hogy fejlődésének megfelelően minél ügyesebbé váljon saját testében, azt nagyobb tudatossággal tudja használni különböző célok elérésében. Ezeknek az eszközöknek a megadása nagyon fontos a gyermekek személyiségének fejlődése szempontjából.

A gyermek nagyon sok tekintetben nem önálló. Szülei, rokonai, nevelői és a környezetében lévő más felnőttek figyelik, szabályozzák, állandó kontroll alatt tartják. Azonban, ha a gyermek saját határain belül megtanulja azoknak a dolgoknak kézbentartását, szabályozását, amire ő közvetlen ráhatással lehet, eléri azt, hogy a felnőtt világ keretei között úgy fejlődjön, növekedjen, hogy mégis szabadnak érezhesse magát.

A foglalkozás valahol, tágabb kontextusban az életre nevel. Ezen a ponton szeretném ezt alátámasztani, idézve Angelus Iván *Táncoskönyv* című művéből, miszerint:

*„A tánc órának nem célja eredmények felmutatása. A cél a tanulás. Az eredmények majd mutatkoznak, amikor másnap nem esünk hanyatt a csúszós úton, amikor tizenöt év múlva jobban, biztonságosabban tudunk majd autót vezetni, amikor kicsit könnyebben tudunk majd „csajozni” illetve „pasizni” (respektíve). Nagyon büszke voltam, amikor volt tanítványaim évekkel később elmondták, hogy „ma” úgy látják, „akkor”, a táncteremben tanultak meg helyesen állni, járni, lélegezni. Ott tanultak meg pihenni, bízni, megfigyelni.”*¹⁸

Azért tartom fontosnak a kreatív gyerektánc foglalkozásokat, mert a gyerekek megtanulják megfigyelni, helyesen értékelni önmagukat, elsajátítják a társas együttélés számtalan szabályát, megtanulnak együttműködni másokkal. Az óra formálja társas-közösségi

¹⁷ Maria Montessori: A gyermek felfedezése, Herder Kiadó, Budapest, 1995, 80. oldal

¹⁸ Angelus Iván: Táncoskönyv, Új Előadóművészeti Alapítvány, Budapest, 2012, 18. oldal

magatartásukat, ami elengedhetetlen ahhoz, hogy egészséges, életképes felnőtt válhasson belőlük.

Csoport, csoportműködés, csoportmunka

A pedagógusi munka egyik legfőbb feladata, ugyanakkor egyik legnagyobb kihívása, hogy a tanár minden feltételt megteremtson ahhoz, hogy a gyerekek, akik megjelennek az órán, csoporttá tudjanak válni, együtt tudjanak működni, és színvonalas, konstruktív csoportmunka valósuljon meg.

A csoport fogalmát több megközelítésben – társadalmi, szociálpszichológiai, szervezeti – határozhatjuk meg, de általánosan elmondható, hogy a csoport lényegében egymással tartós interakcióban levő embereket jelent.¹⁹ Ennek az interakciónak az alapja lehet valamilyen közös feladat, cél megvalósítása.

Csoport típusait nézve megkülönböztetünk formális és informális, nyitott és zárt, kicsi és nagy csoportokat.

A *formális* csoportban a tagok általában nem gyakorolnak nagy hatást egymásra. Valamilyen szempont alapján, bizonyos cél elérése érdekében sorolják be a tagokat. Ezzel szemben az *informális* csoport rokonszenv, közös érdeklődés alapján jön létre, nem annyira a feladat vagy meghatározott cél érdekében, hanem a közös együttlét örömeért. A formális és az informális csoportok sokszor összefüggenek egymással. Többnyire formális csoporton belül – például nyolcadik B osztály – alakul ki az informális baráti csoport.

A *nyitott* csoport nagyjából állandó, de mindig van lehetőség új tagok bekapcsolódására. A *zárt* csoport is állandó, bekapcsolódásra nincs lehetőség és meghatározott ideig működik.

A kis csoportnak 3-20 fő számít. A nagy csoport 20 főtől számít.

A csoport alapvető érdeklődése a közös feladatok megoldására, a kapcsolatok ápolására és a tagok viselkedésének befolyásolására irányul. Ezek a gyakorlatban nem válnak szét élesen egymástól, azonban elmondható, hogy mindig túlsúlyban van valamelyik. A gyerekek számára minden órán kirajzolódik egy próbatétel, egy helyzet, amiben meg kell állniuk a helyüket fizikailag, szellemileg, szociálisan egyaránt.

¹⁹ Lásd még: N. Kollár Katalin, Szabó Éva: Pszichológia pedagógusoknak, Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 283. oldal

A csoportot erősíti, ha van közös cél, érdeklődés, együttes munka, illetve annak a szeretete, ami a csoport légkörét adja. Fontosak a személyes kapcsolatok, a kölcsönös függés, ezek növelik a kohéziót, de vannak ellenhatások is, amelyekkel dolgozni kell. Mindezek mellett a csoport tagjainak azt kell érezniük, hogy a csoport biztonságot ad, hogy számíthatnak egymásra.

Csoportműködés szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bírnak a *csoportnormák*²⁰. A csoport működése ezeknek a normáknak a kialakításán keresztül zajlik. A *normák* kialakulása nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a csoport működjön és fennmaradjon, hiszen a szabályok mentén alakul a csoport tagjainak viselkedése. A szabályok kialakítása nehéz munka, de ezek erősítik a csoportot, összetartó erőként működnek és biztonságérzetet adnak.

A csoport, az általa kialakított szabályokat nem csak „leírja”, hanem annak betartását meg is követeli minden egyes tagjától. Példaként említeném csoportomat, ahol számtalan esetben és helyzetben szembesülök azzal, hogy ha valamelyik gyerek nem a szabályoknak megfelelően jár el vagy viselkedik, gyakran – még mielőtt bármit is mondhatnék, tehetnék – a gyerekek utasítják rendre társukat. A norma betartása tehát feltétele a csoporttagságnak és a gyerekek számára nagyon fontos. Az újonnan csatlakozókat szintén terelgetni szokták a normák szövegében azok, akik már régóta a csoport tagjai, így „rangidősnek” tekintik magukat.

A csoport attól is csoport, hogy mindenkinek megvan a maga *szerepe*. Mindig van, akit a legmegbízhatóbbnak, legügyesebbnek, leggyorsabbnak, legviccesebbnek, legunalmasabbnak, leglustábbnak, legötletesebbnek, stb. tartanak a tagok. A csoport fejlődésében, lassan alakulnak ki a szerepek és az erőviszonyok.

A *szerpek* kialakulásával együtt jár az egymás iránt érzett ellenszenv és rokonszenv, azaz a *szimpátia*. Az egymás iránti érzések adják a csoport működésének *hőfokát*.²¹ Ez az az „energia”, amivel a csoport együtt dolgozik, amelynek különböző, érzékelhető fokozatai vannak. Ezeket az érzéseket egybe kell fogni, bele kell vinni a csoport működésének

²⁰ „Valódi gyermekcsoport csak az erkölcsi tudat és magatartás meghatározott szintjén jöhet létre, amikor a gyerekek maguk alkotják meg a csoportot összetartó szabályokat, amelynek betartása minden tag számára kötelező.”

Ranschburg Jenő: Szeretet, erkölcs, autonómia, Gondolat Kiadó, Budapest, 1984, 40. oldal

²¹ Mérei Ferenc: Társ és csoport, Akadémia Kiadó, Budapest, 1989, 29-30. oldal

munkafázisaiba. Ez adja ugyanis a csoportmunka milyenségét, *színvonalát*.²² Minél több időt töltenek el közös tevékenységgel, annál jobban nő a munka színvonala. A szimpátia tehát azért fontos, mert növeli a csoport működésének hőfokát, ami pedig a csoportmunka színvonalát emeli.

Szimpátiát tekintve azokhoz az emberekhez vonzódunk jobban a csoporton belül, akik fizikai vonzerővel bírnak, vagy az ismerősség érzésével töltenek el minket, mert sokat tudunk róluk. A gyerekeknél jól megfigyelhető, hogy különösen szeretnek olyan társaikkal dolgozni, akik valamilyen szempontból kiemelkedő képességekkel is bírnak.²³ Megfigyeltem, hogy olyan gyerekek „lépnek szövetségre” szívesen, akik erősek, ügyesek, kedvesek, figyelmesek, jó teljesítményt nyújtanak, szépek, bátrak, okosak, jól beszélnek, gyorsan megértik a feladatokat, egyszerűen valamilyen szempontból *vonzóak*. Leginkább akkor működik a feladatban számukra legvonzóbbnak tartott társ kiválasztása, amikor azonos neművel kell érintkezni. A továbbiakban – tehát amikor ellentétes nemű is „bekerül a buliba” – csakis abban az esetben jöhet létre a „kézfogó”, ha csoportot kell vele alkotni (trió, négyes, stb). A csoportalkotás is csak akkor zökkenőmentes, ha minden nemből van legalább kettő. Tehát nehéz nemek tekintetében vegyes triót alkotni, mert mindig valamelyik nemből lesz a másik nem „kárára” – ahogyan ők megélik ezt ilyenkor. A legszörnyűbb, ami elképzelhető – az ő szemszögükből – az, amikor nagy létszámfőlényben van valamelyik nem. Például három fiú egy lány vagy egy fiú négy lány és még sorolhatnám a kombinációkat.

Visszatérve a tárgyhoz, a csoport működésének mechanizmusához, a gyerekek – mindezen „megpróbáltatások” mellett – szívesebben alkotnak a csoporton belül is munkacsoportokat azokkal, akiket mind külső, mind belső (pozitív) tényezők miatt kiemelkedőnek tartanak.

A csoport jó működésén folyamatosan kell dolgoznia a vezetőnek és a tagoknak is. Azonban nem csak az fontos, hogy a csoport működjön. Nagyon lényeges az is, hogy a csoport működésének és munkájának milyen a *színvonala*. De mi és hogyan emeli a csoportmunka színvonalát?

Társadalomlélektani kísérletek²⁴ azt mutatják, hogy a csoportban való munka valamiféle többletet ad. Olyan többletet, ami külön-külön nincs meg az egyéneken. Ez a többlet, amit

²² Mérei Ferenc: Társ és csoport, Akadémia Kiadó, Budapest, 1989, 29-30. oldal

²³ Lásd még: N. Kollár Katalin, Szabó Éva: Pszichológia pedagógusoknak, Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 294. oldal

²⁴ Bővebben: Mérei Ferenc: Társ és csoport, Akadémia Kiadó, Budapest, 1989, 29. oldal

az egyes emberek egyedül nem tudnak létrehozni egyfajta *együttes élményként*²⁵ írható le. Ez az együttes élmény motiválja cselekedeteinket. Ez azzal magyarázható, hogy „{...} az együttesen átélt élménynek nagyobb ereje van, mint az egyedül átéltnek.”²⁶

Mindez hozzájárul ahhoz, hogy a csoport működésének és együttes munkájának minél magasabb legyen a színvonala. Ez az együttes élmény azért működik, és azért növeli a csoportmunka színvonalát, mert egy csoportban, ahol már kialakultak a csoportszabályok jobban el lehet engedni magunkat, jobban feszegethetjük határainkat azért is, mert nem kell önmagunkat állandóan kontrollálni, hiszen maga a csoport kontrollál.

Mérei Ferenc *Társ és csoport* című munkájában írja: „*Munkahelyzetben végzett vizsgálatok azt mutatják, hogy az egyének teljesítménye csoportban növekszik. Az együttes ritmus fokozza a lendületet, érvényesül a társak ösztönző hatása is, mindenekelőtt azonban a feladatok elosztása ésszerűbb erőfelfejtést tesz lehetővé, másféle megoldásokat kínál. A gyerekeken végzett vizsgálatok arról tanúskodnak, hogy az együttes tevékenységnek árnyaltabb az indulati színezete, magasabb a hőfoka. Kifejezésre jut ez abban, hogy az együttes foglalkozásokban emelkedik a viselkedés színvonala, nagyobb gyerekeknél a teljesítmény is.*”²⁷

Táncművészként a színpadon átéltem azt, hogy az együtt táncolás nagyon ösztönzi az egyént és emeli annak teljesítményét. Felszabadító, hogy együttlét élménye az, hogy együtt vagyunk valaminek a része, együtt teszünk érte és együtt éljük át, együtt alkotunk. Pedagógusként azt szeretném elérni, hogy a kreatív gyerektánc csoportom tagjai megtapasztalják az együttlétben és az együttes cselekvésben rejlő felemelő erőt.

Serdülés és a kortárs csoport

Serdülőkor sajátosságai

A kreatív gyermektánc csoport összetétele 9-13 éves gyerekekből áll. Erre az életkorra tehető a serdülőkor kezdete, ami igencsak problematikus időszak a gyermekek és a felnőttek számára egyaránt.

²⁵ Mérei Ferenc: *Társ és csoport*, Akadémia Kiadó, Budapest, 1989, 29. oldal

²⁶ Mérei Ferenc: *Társ és csoport*, Akadémia Kiadó, Budapest, 1989, 30. oldal

²⁷ Mérei Ferenc: *Társ és csoport*, Akadémia Kiadó, Budapest, 1989, 29. oldal

Erik Erikson az ember személyiségének fejlődését egymást követő szakaszok sorozataként állította fel.²⁸ Úgy gondolta, hogy minden szakasznak megvan a maga konfliktusa, válsága. Ha ez a krízis megoldatlan marad az egyén számára, akkor a fejlődés elakad, ha viszont megoldja, a következő szakasz újabb kihívására már felvértezve tud válaszolni.

Csoportom tagjai *személyiségfejlődés*, életkor és érés tekintetében – az Erikson féle szakaszokat alapul véve – a *kisiskoláskor* és *serdülőkor* közötti átmenetben vannak. Ez a korszak az identitás kérdését állítja középpontba, aminek fontos része a kompetencia, a feladatokban való jártasság érzése és a független jelenlét.

Az *iskoláskor* a „mennyit érek” időszak. Ebben az időszakban a gyermek jellemzően képbe kerül kompetenciáival kapcsolatban. Egyre több helyzetet fog fel és egyre inkább megérti a különböző helyzeteket, kialakul feladattudata és a teljesítmény igénye.²⁹ Felfedezi, hogy a céljai eléréséhez tudja igazítani teljesítményét, ezek érdekében képes energiáit mozgósítani. Jó esetben azzal az élménnyel gazdagszik, hogy környezetének fontos és tevékeny része, hogy képes dolgokra, ami által befolyásolja környezetét. Ennek az érzésnek az erősítése minden pedagógusnak a feladata.³⁰

A serdülőkorhoz közeledve nem csak belső, de – ami talán még nagyobb nehézséget jelent – külső változások is megkezdődnek a gyerekeknél. Elkezd változni testképük a biológiai érés következtében és a szervezet hormonális működése is átformálódik. Ennek legszembeütőbb hozadéka a másodlagos nemi jellegek kialakulása. A testalkat elkezd aránytalanná válni, megnyúlnak a végtagok, növekszik a testsúly. Fiúk egyre izmosabbak lesznek, a lányoknál a test zsírszövege növekszik. Lányoknál megnő a mell és megjelenik a havi vérzés is. A hormonális változásokkal együtt jár a vegetatív idegrendszer labilitása. Ez abban nyilvánul meg, hogy a már serdülő gyerekek sokkal fáradékonyabbak és ingerlékenyebbek.³¹

²⁸ Bővebben: Michael Cole – Sheila R. Cole: Fejlődéslélektan, Osiris Kiadó, Budapest, 2006, 403. oldal

²⁹ Lásd még: Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes: Gyermeklélektan, Medicina Könyvkiadó Rt., Budapest, 1999, 174. oldal

³⁰ „Ha a gyerekek önmagukat iparkodónak tartják (és mások is ezt gondolják róluk), s a felnőttek a munkában és a tanulásban új feladatok elé állítják őket, azok során képesek lesznek a pozitív önértékelés fenntartására, vagyis az én saját értékének pozitív felbecsülésére.”

Lásd: Michael Cole – Sheila R. Cole: Fejlődéslélektan, Osiris Kiadó, Budapest, 2006, 562. oldal

³¹ Lásd még: Cziegler Orsolya: Én? Te? – Mi?; Gyerekekről szülőknek, Saxum Kiadó Bt., 2008, 165-202. oldal

Ennek hatására a gyerekekben olyan érzés lehet, hogy nem ismer magára, szinte egy idegen ember néz rá vissza a tükörben és még azt is érezheti, hogy „*Én nem vagyok normális*”.³² Ez a gyerekek számára nagyon megterhelő is lehet lelkiileg, hiszen az énkép a testképükkel összeegyeztethetetlennek tűnik. Egy új embert, egy új testet kell elfogadnia, használnia. Ráadásul a testi fejlődés kezdete és folyamata egy korcsoporton belül látványosan eltérő, így még az egyén számára is új testet nemcsak önmagának, de a társaknak is el kell fogadni. A társak visszajelzései pedig ebben a korszakban hatnak a legerőteljesebben. Ezért például az órán sokszor előtűnő jelenség, hogy kihúzzák a függőnyt, majd magukat és egymást nézik a tükörben. Nyugtalan érdeklődésüket a saját, a másik és az ellenkező nem iránt többek között megfigyeléseik csillapítják.

A kortárs kapcsolatok ebben a korszakban egyre fontosabbá, ugyanakkor egyre bonyolultabbá válnak.³³ Ez újabb kihívást jelent az identitás és az énkép kialakításában, hiszen a gyerekek számára nem kizárólagosan a család lesz fontos visszacsatoló csoport, hanem a többi gyerek is. Ez néha helyes, reális képet ad, de néha túlzó. Minden esetre maga a folyamat, fejlődésükhöz és társas kapcsolataik kialakulása szempontjából fontos megmértetés.

Társas kapcsolatok jelentősége és alakulása serdülő kor körül

A gyerekek kapcsolata társaikkal fejlődésük során folyamatosan változik. Életük kezdetén a szülők bírnak legnagyobb hatással és befolyással. A szülővel – különösen az anyával – való kapcsolat nagyon fontos, hiszen a csecsemő nem képes önálló hely- és helyzetváltoztatásra, illetve önellátásra. Egy gyermek csak akkor élhet, ha szülei ellátják, segítenek a különböző védelmi mechanizmusok kialakulásában. Még a kisiskolás korban is – amikor már egyre több időtöltést igényelnek kortársaikkal – nagy szerepet játszanak a szülők a normák alakításában.³⁴ Valamikor 13-15 éves korban teljes átalakulás következik be a kapcsolataikban. Ekkor a saját csoport veszi át a domináns szerepet a gyerekek életének és normáinak alakításában. Ennek a változásnak az előszele érezhető már a 9-13

³² Bővebben: Vekerdy Tamás: *Kamaszkor körül*, Holnap Kiadó, Budapest, 2013, 127-129. oldal

³³ Lásd még: Vikár György: *Az ifjúkor válsága*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1980

³⁴ Lásd még: N. Kollár Katalin, Szabó Éva: *Pszichológia pedagógusoknak*, Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 280-281. oldal

éves korcsoportban, de a változásnak vagy fordulatnak a bekövetkezése nem is annyira a kortól, mint inkább az érettség szintjétől függ.

Kifejezetten fontossá válnak a felnőtt – különösen a szülő – jelenléte nélküli foglalkozások és maguk a baráti közösségek és kapcsolatok, az olyan helyzetek, ahol a gyerekek saját maguk vannak, maguk alakíthatják a szabályokat. A játékokban, az együttes cselekvésben a társas befolyásolás különböző trükkjeit gyakorolhatják, méghozzá egyedül, magukra utalva.

Bár a kreatív gyerektánc órán én képviselem a felnőtteket, így főleg én tartom kézben a szabályokat – viszonyítási pont, iránytű vagyok a gyerekek számára – mégis gyakori, hogy kérem, mondják el bizonyos játékok szabályait, alakítsanak újakat vagy hagyom, hogy spontán módon alakítsák őket maguk. Ezáltal én is jobban megfigyelhetem egy-egy gyerek értékrendjét, normáit, ami segít nekem abban, hogy jobban és következetesebben tudjam alakítani a gyerekekkel a csoportmunkát.

A kortárs csoport jelentős szerepet játszik az *énkép* alakulásában.³⁵ Ez az a korszak, amikor az énképükre vonatkozó információk fontos forrása, a tükör önmagukról a kortárs csoport lesz. De nemcsak önmagukról kapnak visszajelzést, hanem kapcsolataikra, szociális szerepeikre vonatkozóan is. *„A gyermek pozitív énképe, önértékelése növeli esélyeit a csoportban, ugyanakkor a kortárs csoportban megszerzett tekintély emeli az önértékelés színvonalát.”*³⁶

A társas viszonyok gyerekeknél leginkább a játéktevékenységben figyelhetők meg. A játéktevékenységek során idővel olyan fontos, a társas együttéléshez nélkülözhetetlen megnyilvánulásokkal találkozunk, mint az egymásra történő figyelés, az együttműködés szerepének növekedése a különböző játékokban, feladatokban és a modellkövetés. A 9-13 éveseknél már egyre erőteljesebben nyilvánul a kölcsönösség, az intimitás, a barátság, az elköteleződés. Egyre magasabb szintre fejlődik a konfliktusmegoldó képességük, de mindez az esetek jelentős részében az azonos neműekkel valósul meg; és bár van rá példa, de kevés fiú-lány barátság létesül ebben a korban. Ez pedig az egész csoport életére kihat.

³⁵ Bővebben énről, énképről, énazonosságról: Vikár György: Az ifjúkor válsága, Gondolat Kiadó, Budapest, 1980, 103. oldal

³⁶ Ranschburg Jenő: Szeretet, erkölcs, autonómia, Gondolat Kiadó, Budapest, 1984, 40. oldal

A foglalkozások során a különböző feladatokban, játékokban a gyerekek próbálgathatják a különféle szerepeket, illetve tágíthatják szerepeik körét. Ezek a játékok fejlődésük során egyre jobban kihatnak, nemcsak az adott csoporton belül betöltött szerepükre, de reflektálnak az életben betöltött szerepükre, szerepeikre is.

Nemi szerepek

„A szerep, mint tudományos fogalom azt fejezi ki, hogy minden társadalom kialakítja a különböző emberi viszonylatok magatartási szabályait, amelyekhez az egyénnek tudatosan vagy öntudatlanul alkalmazkodnia kell.”³⁷

A lány, lány. A fiú, fiú. Ez tény és világos a születéstől fogva, illetve a mai orvostudománynak köszönhetően már az intrauterin szakaszban is megállapítható a gyermek biológiai neme. Természetesen vannak egyedi esetek, de ezekre szakdolgozatomban nem térek ki. Maradunk tehát az alap esetről, amikor a biológiai szempontból – egyszerű szemrevételezés alapján – egyértelmű a gyermek neme.

Az ember pszichoszexuális fejlődése már a születés pillanatától egybeesik magával az anya-gyermek kapcsolat kezdetével, ami – ahogyan azt Dr. Szilágyi Vilmos írja – *minden párkapcsolat őstípusa*.³⁸ A társas kapcsolatok érzelmvilágát a gyermek már ebben a kezdeti időszakban tapasztalja és – bár nem tudatosan – tanulja. Már ekkor megkezdődik a lányok lánnyá, a fiúk fiúvá nevelése.

A lányok és fiúk között tulajdonságbeli és viselkedésbeli különbségek vannak, amelynek számos oka van.

A nevelés folyamatában akarva-akaratlanul, már csecsemőkortól a lányokat lányszerepek megfelelően, a fiúkat pedig a fiúhoz illően neveljük, ami megnyilvánul az öltözékben, a játékokban és a tevékenységekben. A szülők a kezdetektől a gyerek neméhez fűzik a gyerekkel való viselkedésüket. A gyerek pedig ebből a viselkedésből szűr le magáról információkat. A gyerek tehát már csecsemőkortól mások, róla alkotott véleményének tükrében azonosítja önmagát.

³⁷ Szilágyi Vilmos: Pszichoszexuális fejlődés – Párválasztási szocializáció, Tankönyvkiadó, Budapest, 1976, 36. oldal

³⁸ Lásd: Dr. Szilágyi Vilmos: Pszichoszexuális fejlődés – Párválasztási szocializáció, Tankönyvkiadó, Budapest, 1976, 29-51. oldal

A gyerekeknél a beszéd kialakulásánál már jól megfigyelhető szerepvállalásuk. Ugyanis a 2-3 éves gyerekeknél a lányok lánynak, a fiúk fiúnak mondják és tudják magukat. Ez a tudás és ez a szerepvállalás természetesen nem tudatos abban az értelemben, hogy nem az ő megfigyeléseiken alapul, nem valamiféle egymással történő összehasonlításból nyerik ezt a vélelmet. A tudás a felnőttek visszajelzéseiből és viselkedéséből alakul ki. Például abból, amikor az anya azt mondja kislányának: „*Nagyon szép kislány a Janka ebben a ruhácskában!*”

A gyerek a továbbiakban a szerepnek megfelelő viselkedést utánzással veszi át. A női modellt az anya jelenti, a férfit az apa. A gyerek a férfi és női attitűdöket ezen a módon ismeri meg és sajátítja el. Ezért már nagyon kicsi kortól vannak olyan tevékenységek, amit a fiúk és a lányok külön csinálnak.

A lányok és a fiúk különbségei az érzelmekben, gondolkodásban és tulajdonságokban is megfigyelhetők. Sok vizsgálat, hasonló eredményre jutott a lányok és a fiúk viselkedésének, tulajdonságainak vizsgálatában, így ezeket általános eredményeknek fogadjuk el.

Ezek szerint a lányok nagyobb mértékben gondoskodók, barátságosak, együttműködők. A fiúk a nyílt fizikai agressziót is vállalják. A fiúk matematikai gondolkodásban és térbeli tájékozódásban erősebbek, ellenben a lányok verbális képességei fölényben vannak. A fiúknál nagyobb a dominancia igény és a versenyszellem, viszont a lányok gondozási, gondoskodási kedve és képessége élvez fölényt. Hogy mennyire van szó öröklött vagy tanult különbségekről, az jelenleg is vita illetve vizsgálat tárgya.

Eleanor Maccoby amerikai pszichológus tanulmányozva a személyközi kapcsolatokat arra a következtetésre jutott, hogy a nemek konfliktusai mögött az eltérő interakciós stílus áll. A lányok másképpen nyilvánulnak meg, mint a fiúk. A lányok felkínálják az érintkezést másokkal, a fiúk inkább elutasítóak. Ugyanakkor a lányok elutasítják a fiúkat, mert a két stílus találkozásának az a következménye, hogy a fiúk dominanciája miatt a lányok alárendelődnek. További konfliktust pedig az szül, hogy a lányok próbálnak kitörni ebből, a fiúk pedig természetes módon próbálják azt megakadályozni.³⁹

A gyerektánc órai tapasztalataim szerint, amikor a gyerekek fiú-lány párt alkotnak, a lányok felnagyítják a fiúk valós vagy vélt durvaságát: „*megütött, amikor megfogott*”, „*fáj a karom, úgy megragadott*”. Ugyanakkor a fiúk a lányok gyengeségét emelik ki: „*jaj, ne*

³⁹ N. Kollár Katalin, Szabó Éva: Pszichológia pedagógusoknak, Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 555. oldal

kényeskedj”, „*én nem ütöttem rá, nem tehetek róla, hogy neki ez már fáj*”. Az ilyen konfliktusok végett a két nem igyekszik elkülönülni.

Nagyon érdekes számomra, hogy bár a kreatív gyerektánc órán a nemi szerepek nem különülnek el – nincsenek külön fiú és lány játékok – az interakciós különbségek miatt mégis tapasztalható a jelenség.

A közjátékok ellenére az óra – némi beavatkozás árán – megy tovább, és a lányok a tiltakozó megnyilvánulások ellenére is párba állnak a fiúkkal, megfogják a körben egymás kezét. Ez azért működik, mert létezik a nemek között egyfajta *határtevékenység*.⁴⁰ ami azt szabályozza, mikor léphet a két nem interakcióba.

Alan Sroufe amerikai pszichológus és munkatársai egy szabályrendszer dolgoztak ki arról, hogy mikor engedélyezett a gyerekeknél a két nem közötti határátlépés. 1. Akkor, ha nem akaratlagos, véletlenszerű. 2. Amennyiben az érintkezés oka egyértelmű és szükséges, mert például egy felnőtt utasít arra, hogy álljunk körbe, kézen fogva. Az érintkezés a felnőtt behatása miatt válik legitimé.⁴¹

Tapasztalatom szerint a vegyes csoportú feladatok nem jelentenek nagy gondot érintkezés szempontjából, mert így azonos nemű is van a játékszituációban, ami felmentő helyzetet jelent a gyerekek számára. Ezért történik meg az, ha vegyesen vannak lányok-fiúk egy munkacsoportban, akkor kevésbé érzékelhető az ellenállás.

Alan Sroufe vizsgálatai alátámasztják, hogy a gyerekek a határátlépés szabályait be is tartják. Ezért történhet meg az, hogy amitől félnek, de egyben vágyják is, az első kísérletre ellenállásba ütközik, de mégis működik.

Visszatérve a nemi szerepek elsajátítására, a kisiskolás korban, amit a látencia időszakának is tekintünk, a pszichoszexuális fejlődésben a serdülőkor változásaihoz és viharaihoz képest, egy nyugodtabb és kiegyensúlyozottabb időszak van. Ugyanakkor tovább folyik a nemi szerepek tanulása és próbálgatása. Ez az időszak már tele van izgatottsággal, nemi kíváncsisággal, fantáziálással. A nemhez kapcsolódó viselkedés, tulajdonságok és attitűdök tárháza még inkább bővül. Különösen beindul a nemi kíváncsiság és a reakciókészség. A 10 éves korú gyerekek többsége ilyenkor már tudni véli, hogyan is lesz a kisbaba. Nagyjából tudják, hogy mi is a csókolózás, a szerelem, illetve sok mindent tudnak a nagyobb gyerekek vagy a felnőtt férfi és nő közötti viszonyról. Mindezek az ismeretek

⁴⁰ Michael Cole – Sheila R. Cole: Fejlődéslélektan, Osiris Kiadó, Budapest, 2006, 578. oldal

⁴¹ Michael Cole – Sheila R. Cole: Fejlődéslélektan, Osiris Kiadó, Budapest, 2006, 578. oldal

azonban még hiányosak, néha tévesek és a nem tudást saját fantáziájuk helyettesíti. Ebben a korban még sok gyerek nem a szülőtől vagy a tanártól tud meg információkat az élet dolgairól, hanem a többi gyerektől. Együtt próbálják meg összerakni a „nagy titkot”. A nem tudás és a zavaros információk miatt a gyerekek gyakran bizonytalanságot, szorongást éreznek ezekkel a dolgokkal kapcsolatban. Ráadásul a hormonális rendszer működésének fokozódása fiziológias nyugtalanságot kelt, ami a már kialakult pszichoszexuális struktúrát feszültség alá helyezi. Ez hatalmas energiaforrásként működik, ami kedvező körülmények között meggyorsíthatja az egész személyiség kibontakozását, ugyanakkor bizonyos esetben zavarokat és válságokat is okozhat.⁴²

Ezek, a személyiséget érintő kibontakozások és zavarok bukkannak fel a kreatív gyerektánc órán a lányok és a fiúk érintkezésében.

Zavar tekintetében egy egyszerű példát említek. A játék kezdéséhez körbe kell állni és meg kell fogni egymás kezét. Erre a következő reakciók születnek, természetesen – mintegy megerősítés képen – verbális megnyilatkozás kíséretében: „fúj”, közben törölgetik a kezüket pólójukba, nadrágjukba, és úgy grimaszolnak, mintha valami keserűt vagy savanyút ettek volna. Testük pedig elhajlik, hátrahőköl a nem kívánt személytől, miközben már-már nyújtják egymás felé a kezüket. Ezzel jelzik felém és a társak számára, hogy akaratuk ellenére és nekik nem tetsző módon át kellett lépniük egy határt. Az is előfordul, hogy már a határ átlépése előtt megtagadják a másik nemmel való kontaktust azáltal, hogy nem hajlandóak megfogni a másik kezét. Érintkezésnél minden esetben úgy tesznek, mintha beszennyeződtek volna és megkezdődik kinek-kinek a maga úgymond tisztálkodási rituáléja.

Tanári gyakorlati tapasztalatom, kérdések, problémák

A Budapest Kortárstánc Főiskola MA szakos növendékeként két éve végzek szakmai gyakorlatot az iskola alapfokú képzésein, mind kortárstánc, mind pedig kreatív gyerektánc területen. Kreatív gyerektánc foglalkozásokkal táncművész növendékként is foglalkozhattam, hiszen sok gyerekórán vehettem részt megfigyelőként, alkalmanként helyettesíthettem foglalkozásvezetőket.

⁴² Lásd még: Dr. Szilágyi Vilmos: Pszichoszexuális fejlődés – Párválasztási szocializáció, Tankönyvkiadó, Budapest, 1976, 29-51. oldal

Gyakorló tánctanárként a tánciskolán kívül más intézményekben három éve tevékenykedek állandó, illetve helyettesítő tanárként. Ennek során több korosztály sajátosságait megismerhettem az óvodás korú gyerekektől a serdülő korosztályon át egészen az időskorú emberekig.

Az idei évben végzett gyakorlatom során kiemelkedő számomra a 9-13 éves kreatív gyerektánc csoportom, mivel ez a korosztály már másodszor kerül az irányításom alá a Budapest Tánciskolában és a gyerekekkel való eddigi pedagógiai gyakorlatomban ennél a csoportnál merült fel a legtöbb kérdés és megoldást kívánó feladat a munka összehangolása kapcsán.

Az óra levezetésével kapcsolatban olyan kérdések foglalkoztattak, mint:

Milyen órafelépítés a legideálisabb egy gyerekóra szempontjából? Hol vannak a határok az egyes feladatokban, amikor alapvetően mindent szabad, azonban mégis egy bizonyos célt szeretnék elérni? Mennyi információt adjak át és milyen módon a gyerekeknek a feladatokról? Hol húzható meg a határ a pusztá testnevelés és a művészet, tánc között? Mik az okai a gyerekek motivációs ingadozásának?

Problémaként merült fel, hogy a gyerekek fejlettségi szintje testileg és értelmileg differenciált egyazon korcsoporton belül, így kihívás a feladatokat és a játékokat úgy megválasztani és felépíteni egy órán, hogy mindenki igényeinek, céljainak megfeleljen. Probléma sokszor a beszéd. Hol és mikor van meg a helye? A gyerekek koncentrációját a feladatra úgy irányítani, hogy ne a beszéd legyen a megoldási kulcs, hanem a mozgás és a gesztusok. De olyan hétköznapi és emberi dolgok is megoldást, rendszert és szabályozást kívánnak meg például, hogy mikor és hogyan mehetnek ki inni, pisilni óra közben. A gyerekek számára ezt is úgy kell megoldani, hogy komfortérzetük megmaradjon, ugyanakkor az órát ne szakítsa félbe, ne maradjon le senki az újabb információról.

A rengeteg kérdés és probléma közül szakdolgozatom témájává azt emeltem ki, hogy ebben a 9-13 éves korcsoportban miért okoz konfliktust a fiúk és a lányok érintkezése. Maga az alapprobléma számtalan kérdést és további problémát vet fel, mind a fiúk és lányok kapcsolati szintjén, mind pedig a csoportmunka terén.

A lányok és a fiúk kapcsolati szintjén folyamatos harcot jelent az együttműködés, de még inkább az együttműködéshez vezető út, és ami vele járhat. A problémát az jelenti, hogy közel kell lenni a másikhoz, meg kell érinteni a másikat, egymás szemébe kell nézni, továbbá az, hogy erre a többiek – a csoport, barátok és barátnők – hogyan reagálnak. Az

érintkezés táncórán egyenlő azzal, hogy emberi kapcsolatot kell kialakítani, méghozzá a test felől közelítve. Ehhez gátlások, félelmek, feszültség, ugyanakkor kíváncsiság és vágy is társul. Arra kerestem a választ, hogy egy olyan helyen és szituációban, ahol elkerülhetetlen, hogy a lányok és fiúk érintkezzenek egymással, a testükkel dolgozzanak, hogyan lehet az érintés bizonytalanságát, félelmét, feszültségét feloldani.

A csoportmunka során az érintés zavart okoz. Az óra menetét és a munka folyamatát megakasztja, szünetet eredményez és feszültséget kelt, holott a kreatív gyerektánc órán elsődleges célom feszültség oldása.

Mindent egybevetve olyan utakat keresek, amelyekkel a két nem együttműködését elősegíthetem, az óra menetét gördülékenyebbé tehetem. Ennek célja végső soron az, hogy a gyerekek az óráról feszültségmentesen távozzanak, olyan tapasztalatokkal, amelyek rövid és hosszú távon emberi kapcsolataik működését is elősegítik.

A konkrét csoport

Az idei kreatív gyerekcsoportom – létszámát tekintve – kiscsoport. Kiscsoportnak 3-20 fő számít, mi is ebben a keretben mozgunk. A gyerektáncóra látogatottságát illetően elmondható, hogy átlagosan 15 fő mindig van az órán. Ez az átlagléttség lehetőséget ad számomra, hogy a gyerekekre szabott egyéni bánásmódot is tervezhessek, megvalósíthassak az órák során. Optimális keretet biztosít arra, hogy közvetlen segítséget nyújthassak, figyelmemet a gyerekek legapróbb rezdülései se kerüljék el. Ez igaz a gyerekek egymás közötti interakcióira is. Kiscsoportnál az interakciók még nem hígulnak, és a teljesítményre sincs csökkenő hatása.⁴³ Mindez azért működik, mert a kis létszámnak köszönhetően jobban tudunk figyelni egymásra a gyerekekkel. A csoport nyitott, a tagok szabadon kiválhatnak, új tagok bekapcsolódhatnak a tanulási folyamat során.

⁴³ „A szakirodalomban azzal találkozunk, hogy a "terápiás" csoportok létszámát 9-10 főben, az érzékenységlejlesztő csoportokét 12-16 főben jelölik meg. A szociálpszichológiai álláspont szerint a létszám növekedésével "arányosan" csökken a tagok közötti interakció, az egymásra figyelés. Az a megfigyelés, hogy a 30-40 főt tömörítő csoportban már romlik a tagok közérzete, csökken a teljesítmény. (Interakció = emberek közötti kölcsönös viszony, kölcsönös ráhatás.)”

Dr. Poór Ferenc, Csoport és jellemzői, Megjelent: 2010.11.19., <http://www.hrportal.hu/c/a-csoport-es-jellemzoi-20101129.html>, Letöltés dátuma: 2015.02.09.

A 9-13 éves korcsoportba tartozó csoportomban a lányok és fiúk vegyesen vannak jelen. Ennek a korcsoportnak sajátossága, hogy mind érettségben, mind gondolkodásban, mind fizikai képességben nagyon nagy eltérések figyelhetők meg.

A gyerekek többszintű kapcsolatot tartanak fenn egymással, hiszen sokan közülük egy iskolába járnak, barátok, de vannak olyanok is, akik testvérpárt alkotnak. Ennek olyan jelentősége van a táncórák szempontjából, hogy a csoporton belül erőteljesebbek a kapcsolatok, bátrabb a kommunikáció, illetve jelen van a bizalom.

A tánckurzus átfogó, hosszú távú célja a személyiség-, a kommunikáció-, a testtudat-fejlesztése. Mindenellett minden egyes órára vonatkozóan jelennek meg rövidebb távú célok. Ilyen rövid távú célkitűzés például az, amikor a gyerekek testrészről testrészre tanulják meg elengedni testünket.

Tanulási folyamat szempontjából fontosnak tartom megjegyezni, hogy a csoportmunkánknak két fő folyamatiránya is van. Egyrészt lejátszódik egy éves folyamat, amelyben a hosszú távú célokat valósítjuk meg. Másrészt az egyes óráknak is megvan a folyamata, ahol a rövid távú célok játszanak főszerepet, hiszen óráról órára fel kell építeni magát a csoportot is ahhoz, hogy eredményes, színvonalas munkát tudjunk végezni. Ide tartozik az életkorból fakadó problémák áthidalása is, melyet már az óra előkészítő szakaszában felszínre kell hozni és meg kell oldani. Csak így érhető el, hogy a kezdeti zavarón – lányok és fiúk vagyunk – túljussanak a gyerekek és koncentrálni tudjanak a feladatra. Az érintkezésből fakadó izgalmakat le kell csillapítani.

Az iskola ajtaján belépve a gyerekek családi környezetbe kerülnek. Ebben a környezetben azonban az átlagostól eltérnek a férfiak és nők közötti érintkezés normái, mint ahogyan azt a gyerekek más intézményekben tapasztalják. Ezt úgy kell érteni, hogy táncosok között a fiúk és lányok közötti érintkezés, maga az érintés természetes és mindennapos, hiszen a test a munka során egy kifejezőeszköz. Az érintés szinte tabu nélküli, az ezzel kapcsolatos normák határainak tágságát a gyerekek érzékelik, látják, a felnőtteknél elfogadják, azonban a gyerekórára ezt a szemléletmódot már nehéz bevenni.

Egy olyan szakmai környezetben, ahol férfiak és nők testi érintkezése a tánc és a mozgás révén megszokott, miért jelent a gyerekek esetén folyamatosan megoldandó, feloldandó problémát a kreatív gyerektánc órán.

Természetesen tudjuk, hogy mindez életkori sajátosságból adódik, de úgy gondolom, hogy érdemes megvizsgálni magát az általános iskolai oktatást is. Azt, hogy fiúk és lányok hogyan érintkeznek egymással iskolai keretek között nap, mint nap.

Hogyan és honnan jönnek a gyerekek órára? Differenciák az iskolai órák és a kreatív gyerektánc óra között

A szakirodalmat tanulmányozva elmondható, hogy különböző pszichológiai vizsgálatok kimutatták, a szülők már a nevelés első pillanataitól kezdve különbséget tesznek fiúk és lányok között. Mindkét szülő a gyermek felé nyújtott visszajelzéseivel megerősíti a gyermek nemének megfelelő – annak tartott (kultúránként változó) – viselkedést, illetve a nevelés során bünteti az eltérőt. Ezt a visszajelző rendszert az iskola nem csak folytatja, de még inkább megerősíti.⁴⁴ Az iskola és a szülők kölcsönhatásban vannak egymással. Ez alatt azt értem, hogy a szülők elvárják az iskolától és a tanároktól, hogy a tantervi elvárások, a képzés, a tevékenység értékelése, célok kialakítása és ellenőrzése mellett tartsák kontroll alatt a gyereket, ugyanakkor példamutatással, elvárások felállításával alakítsák, erősítsék a gyermekek nemi szerepének megfelelő viselkedést. Az iskola ezt viszont elvárja a szülőktől.

Ezt az elképzelést erősíti meg Friedrich W. Korn *Pedagógia* című könyvében is, amelyben megjelenik a társadalom és az iskola hatása és elvárása a szerepekre, illetve a lányok és fiúk érintkezésére vonatkozóan.

*„Társadalomkritikai szemszögből szemlélve az iskola a társadalom függvényének tekinthető, amely a társadalom értékről és normáiról szóló elképzeléseinek reprodukálására szolgál, mely célkitűzés minden, az iskola szervezeti keretei között cselekvő személyre érvényes. A szerepek ezért előre „megírtak”, a szervezeten belüli pozíciók és az egyes szereplők közötti minden viszonyulás eleve meghatározott.”*⁴⁵

A nemek érintkezését megfigyelve az iskola zártnak mondható. Saját emlékeim és tapasztalataim alapján is azt kell mondanom, hogy mind a tanárok, mind a tanulók

⁴⁴ „Az iskolának a szocializációban betöltött legfontosabb szerepe éppen az, hogy sokkal hűségesebb modellje a felnőtt-társadalomnak, mint a család”

Ranschburg Jenő: Szeretet, erkölcs, autonómia, Budapest, Gondolat Kiadó, 1984, 38. oldal

⁴⁵ Friedrich W. Korn: Pedagógia, Budapest, Osiris Kiadó, 2003, 429. oldal

bírálatlalt illeti azokat a tanulókat, akik ellentétes neművel barátkoznak. Az efféle barátkozás úgy van beállítva, mint ami csakis erkölcstelen lehet. Hangsúlyozottan például az, ha lánynak vannak fiú barátai. Olyan kapcsolatok ezek, amelyek nem kívánatosnak vannak nyilvánítva. Az általános iskolában a normális és elvárt viselkedés ennél a korosztálynál az, ha lánynak lány, a fiúnak pedig fiú barátai vannak. Ez a felfogás régóta változatlan koedukált osztályokban.

Ha egy egyszerű tanórát nézünk, akkor azt láthatjuk, hogy általában a lány lánnyal ül egy padban, a fiú pedig fiúval. A padokban jellemzően párosával kell ülni. Mégis megfigyelhető egyfajta csoportosulás az azonos neműek között. Ezt úgy értem, hogy a párosával ülő fiúk és lányok úgy ülnek a padokban, hogy a lányok is egy csoportot alkotnak, közel ülnek egymáshoz, ugyanígy a fiúk is. Ez persze ott alakulhat ki szabadabban, ahol nincs névsorhoz vagy bármilyen más szankcióhoz kötve az ülésrend.

A hagyományos iskolai rendszervben az emberek térbeli elhelyezkedésében még egy fontos dolgot figyelhetünk meg. A tanórákon a gyerekek nemcsak egymástól vannak elszeparálva, de a tanártól is el vannak különítve. A tanár az osztállyal szemben ül egy külön önálló asztalnál. A tanulók padjai és a tanár asztala között van egy-két méter távolság. Esetenként a tanári asztal még mindig emelvényen helyezkedik el. Az információ átadás frontálisan történik és inkább csak a tanárra korlátozódik a közlés. Ez az egész felépítés gátolja egy igazi csoportmunka kialakulását.

Dr. Buzás László könyvében így ír erről:

„A frontális foglalkoztatás másik hiányossága az, hogy a tanulók gondolkodó képessége fejlesztése érdekében nem aknázza ki a társas szellemi egymásra hatásban rejlő értékeket”⁴⁶

Visszatérve a lányok és fiúk tanórán történő elhelyezkedéséhez, emlékezetemben előjön egy példa, amikor egy alkalommal sokat beszélgettünk a barátnőmmel óra közben, úgy büntettek minket, hogy fiúk mellé lettünk ültetve. Természetesen a helycsere hangos „fújolás” kíséretében következett be. Mindemellet hihetetlen szégyent éreztem, hogy egy fiú mellett kell ülnöm. *„Ezt a megaláztatást”* – gondoltam magamban. *„Mit fognak mondani így rám a többiek?”* Természetesen ezt követően a csúfolódások arról szóltak,

⁴⁶ Dr. Buzás László: A csoportmunka, Budapest, Tankönyvkiadó, 1974, 16. oldal

hogy mi azzal a fiúval biztosan szerelmesek vagyunk egymásba. Barátnőmet ugyanez a csúfolódás érte az újdonsült padtársával kapcsolatosan.

Ezzel a kis történettel arra akarok rávilágítani, hogy az iskola a fiúk és lányok érintkezését szorosabb keretek között tartja. Ráadásul az érintkezést még büntetésként is felhasználhatja. A két nem az egymással történő érintkezést büntetésként fogja fel. Ennek a hatása jelenik meg a kreatív gyerektánc órákon is.

A kreatív gyermektánc óra az iskolai órákkal szemben sokkal nyitottabb normákat közvetít a fiúk és lányok érintkezését illetően. Azt gondolom, hogy ezeken az órákon tanulhatják és gyakorolhatják igazán a fiúk és a lányok, hogyan fogadják el önmagukat lányként és fiúként továbbá azt, hogyan közelíthetnek másokhoz fizikailag, szellemileg, lelkileg.

Leegyszerűsítve, nem csak azt fogják tudni több szempontból, hogy magukkal mit kezdjenek az életben, hanem azt is tudni fogják, hogy a másik nemmel hogyan vegyék fel a kapcsolatot. Megtanulhatják, hogyan viszonyuljanak a másik testi erejéhez, a fizikai különbségekhez, hogyan kommunikáljanak egymással és mit olvassanak le a másik testének kommunikációjából. A gyerekek a kreatív gyerektánc órán az iskolai keretekhez képest sokkal inkább szembesülnek olyan helyzetekkel a másik nem jelenlétében, amelyeket így vagy úgy, előbb vagy utóbb meg kell majd oldaniuk az életben is.

A gyerekek azonban hiába látnak számtalan példát arra, hogy a kreatív gyermektánc óra egy külön világ saját szabályokkal és normákkal, amelyekbe belefér, sőt néhány alkalom, feladat, helyzet meg is követeli a testi érintkezést, mégis erőteljesen feltörnek az iskolai minták és tabuk. Pedig ez a fajta csoportmunka szerkezet, amelyben a tanulók vegyülhetnek, szabadon érintkezhetnek egymással, nagyon fontos a gyerekek személyiségének fejlődése életképességük, életrevalóságuk kialakulása szempontjából. A csoportmunka pedig akkor valósul meg igazán és a legfelsőbb szinteken, ha kollektív jellegű. Megvalósul benne a szabad gondolatcsere.

Azt gondolom, hogy egyenesen törekedni kell arra, hogy a gyerekek megértsék és elfogadják, nemcsak a saját nemükkel kell megtanulni problémákat, feladatokat megoldani, hanem – ami felnőtt életük eljövételével egy idő után a legfontosabb lesz – az ellentétes nemű társukkal is.

Mi történik az órán?

Mielőtt egyáltalán birtokba vennénk a termet, bekészítem az eszközöket, ellenőrzöm, hogy minden rendben van a teremben tisztaság, szellőztetés, biztonság terén. A terem ellenőrzése után kimegyek a gyerekekhez, akik az előtérben várakoznak. Fontosnak tartom, hogy együtt menjünk be a foglalkozásra, mert úgy érzem, ezzel azt tudatosítom bennük, a következő egy órát ténylegesen együtt töltjük, partnerek vagyunk.

Belépve a terembe vannak, akik azonnal rohangálni kezdenek, vannak, akik beszélgetnek, vagy engem kérdezgetnek arról, mit fogunk csinálni. Felbolydulás, zsibongás van, megkezdődik a felszabadulás, feltör az öröm. Mindez azt jelenti, megérkeztünk és szeretjük ezt a teret, kíváncsiak vagyunk egymásra és arra, mi fog történni.

Ezt a helyzetet nem engedhetem túlságosan kibontakozni, mert ez egész órára egy figyelmetlen lazaságot okozna. Ugyanakkor hagyni kell pár percet a megérkezésre. Olyan játékokat kezdeményezek ilyenkor, ami a hirtelen felszabaduló energiák levezetéséhez irányt ad. Maga a játék már a test bemelegítését szolgálja, ám ha még szükséges, bemelegítünk fejtetőtől lefelé haladva, tudatosítva a testrészeket, azok elhelyezkedését, az ízületek mozgását.

Az óra menetét mindig előre összeállítom. Néha azonban hagynom kell, hogy eltérjünk a megtervezettől. Az egyszerűbb játékokon keresztül a nehezebb feladatokon át tervezem meg az óra anyagát felkészülve a változtatásokra is. Minden órán próbálok valami újat tanítani, de mindig előkerül valamilyen régi kedvenc is. Vannak olyan feladatok, amelyek több órán is előkerülnek, ekkor a játék a gyerekek ötletei alapján is fejlődik, nehezedik. Mindig lehet olyan feladat, ami nehezebb, kihívást jelent, és olyan is, ami esetleg könnyebb, amit szeretnek, ami még külön jutalom a számukra.

A feladatok összeállításánál figyelek arra is, hogy valamilyen területen fejlesztő legyen a gyerekek számára. Például ami erősít vagy nyújt, amiben mozgásminőség, irány-, szint- vagy ritmusváltás van, a koordináció, ritmusérzék, gyorsaság, figyelem fejlesztésében fontos.

A legegyszerűbb játékból is lehet bonyolult feladatot alakítani és fordítva. Ez mindenki számára izgalmas, mert nem csak én, de a gyerekek is kitalálnak és létrehozhatnak szabályokat.

Minden feladat, játék az együttes cselekvésről szól. Még az egyéni feladatok is valamilyen kollektív feladathoz kapcsolódnak, abból indulnak ki vagy abba mennek át.

Közösen csinálunk mindent, de időnként kivonom magam a játékokból és feladatokból. Csupán ismertetem a feladatot és megfigyelem, mit csinálnak, hogyan oldják meg a helyzeteket egyedül.

Mi okoz problémát?

A csoport korösszetételét és érési különbségeit figyelembe véve – amikor is különböző testi, érzelmi és értelmi változásokon mennek keresztül – különös figyelmet kell fordítanom arra, hogy milyen módszerekkel motiválom őket a tanulásban, milyen terepet biztosítok személyes szükségleteik kielégítésére, milyen visszajelzésekkel élek feléjük ebben az érzékeny időszakban. Ez természetesen nem mindig egyszerű feladat.

A csoportot sok szempontból nehéz összetartani. A különböző korú és még különbözőbb élethelyzetű és érési szintű gyerekekben egyik napról a másikra indulnak be olyan fokú változások, amelyek felboríthatják a csoport megszokott rendjét. Erre példa annak felismerése, hogy egyazon korú (10 éves) kislányok közül az egyik inkább még a játékos feladatokat szereti, a másik viszont már a komolyabb feladatok iránt érdeklődik, még hozzá nem pusztán nagyobb mértékben, hanem kizárólagosan. Volt, aki ki is jelentette, ő már nagy ahhoz, hogy fogót játsszon.

Rengeteg hasonló különbség alakul ki a gyerekek között. Az előző példát folytatva két 10 éves lány közül Kincső kisebb termetű, gyermekibb a felépítése, mint Hangaé. Hanga kicsit érettebb – már nőiesedik. Mégis mindkettőjük szeret játszani (fogó, labdajáték), de jobban szeretik a nehezebb, komolyabb – gondolkodtató, koordinációban nehezebb – feladatokat (tükrös játék, történetmesélés és színházas feladatok, koreográfia-készítés).

Ellenben két 9 éves kislány – Rebeka és Zsuzsi – között alig van különbség külsőre. Mindkét lány megjelenése még gyermeki, nem kezdtek el nőiesedni, megnyúlni. Azonban Rebeka nem szeret már annyira játszani, komoly feladatokat igényel. Zsuzsi viszont kifejezetten a játékos feladatokat szereti, olyannyira, hogy alig lehet rábírní a nehéz feladatokra.

A fiúk közül, akik hárman vannak a csoportban Borisz a legidősebb már 11 éves, magas és erős fiú. A másik kettő fiú Trisztán és Áron 9 évesek és Boriszhoz képest egy-másfél fejjel kisebbek, izmosak, de könnyű csontúak, vékony testalkatúak. Mindhárom fiúra jellemző, hogy inkább játszani szeretnek. A komolyabb feladatok alól, illetve ahol ténylegesen a tánc kerül előtérbe, próbálják kivonni magukat különböző módszerekkel. Borisznak egyébként is jó a humora, így Ő ezt segítségül hívva kifigurázza a mozdulatokat, mulatságos grimaszokat vág. Trisztán szintén inkább viccelődik, ha teheti vagy leül a tér közepére és figyel engem, esetenként elkezd mással foglalkozni, szemlélődni a teremben. Áron sokszor próbálja magát kivonni, vagy ha meg is csinálja, mindehhez olyan kétségbe esett arcot vág, mintha a fülét húznák. A fiúk akkor oldódnak leginkább ezekben a helyzetekben, ha együtt kell dolgozniuk a feladaton, illetve ha sikerélményt szereznek a feladatban. Ez utóbbi azért nehéz, mert valójában már a feladat kezdetén saját magukat akadályozzák a várt siker elérésében.

Az idei csoport tehát érettségben és igényekben nagyon vegyes összetételű. Ennek következményeként a csoporton belül két újabb csoport figyelhető meg; a „nagyok” és a „kicsik”. A csoporton belüli csoportokat a gyerekek maguk fogalmazták meg, állították fel egymás között körülbelül egy-két hónappal az évkezdés után. Azóta érdekes és izgalmas küzdelem az óra menetének szervezése a feladatok, játékok összetételét tekintve.

A „nagyokról” fontos tudni, hogy táncórára már tavaly is hozzám jártak, ráadásul továbbra is egy általános iskolába. A „kicsik” az újak, ez év szeptemberében kapcsolódtak be a csoportba, létszámot illetően ők vannak többségben. Annak ellenére, hogy a „nagyok” kevesebben vannak, élvezik és használják azt az előnyüket, hogy már előző évben is csoportot képeztek velem együtt, ráadásul egy iskolába járnak. Ez erőt, túlsúlyt képez, mert szabadabban kommunikálnak, végeznek csoportmunkát együtt.

Olyan különbségek is megfigyelhetők a kicsik és nagyok között, hogy a „nagy” lányok már nőiesek, magasak, együtt gondolkodnak, kifejezetten segítik egymást. A „kicsik” viszont vegyesek testfelépítésben, érdeklődésben, gondolkodásban, testtudatban.

Ezen a ponton szeretném megjegyezni, hogy a csoportban nem csak az jelenthet problémát, ha két különböző nemű gyermeknek kell együtt dolgoznia, de néha az is, ha két olyan lánynak kell párban együtt dolgozni, akik közül az egyik „kicsi”, a másik „nagy” csoportba tartozónak érzi magát. Megfigyeltem, hogy az ilyen konfliktushelyzet inkább a

„nagyoktól” ered, a „kicsik” szeretnek a „nagyokkal” lenni és velük együtt részt venni a feladatban, játékban.

A lányok és a fiúk érintkezésénél nem azzal van alapvetően probléma, hogy egy légtérben kell lenniük vagy csoportot kell alkotni egymással. A probléma magával az érintéssel van. A kézfogással, a váll, a hát, vagy a derék megérintésével, tehát a test összeérintésével és a másik testének közelségével.

Testi érintkezés, érintés olyan feladatokban lehet, mint például a „vezetős” vagy „bizalom” játékokban, amikor egyik gyereknek a másikat kell vezetnie kezénél, vállánál, hátánál vagy derekánál fogva. A vezetést kiegészíthetjük bizalomjátékká azzal, hogy a vezetett társnak be kell csuknia a szemét.

Azt tapasztalom, hogy ilyen esetekben a tiltakozás hevesebb, még nagyobb a bizonytalanság és a bizalmatlanság érzése a másik nem iránt; legalábbis a verbális megnyilvánulásokból ez tükröződik. A lányok azt kommunikálják, hogy a fiúk durván, keményen fognak hozzájuk nyúlni, vagy a „csukott szemes” gyakorlatnál majd szándékosan nekivezetik őket valaminek. A fiúk pedig az ellen tiltakoznak, hogy őket vezessék, vagy csak tartanak a feladattól, de ezt leplezni akarják.

Egyszerű körjátékokban, fogókban, szobrászjátékokban is van érintés, de olyan improvizációs feladatokban is, ahol ki kell jelölni egy pontot a másik testén, impulzust adva táncához. Egyes feladatban egyik a másikat a szó legszorosabb értelmében irányítja, rakosgatja, hajtogatja, húzza-tolja így alakítva a másik táncát.

Maga az érintés, a megfogás, a test testtel való érintkezés hol észrevétlenül, hol direkt módon kerül elő. Az érintés a gyerekeket egyszerre töltheti el félelemmel, bizonytalansággal, bizalmatlansággal, ugyanakkor izgalommal. A serdülőkor küszöbén, amikor beindul a hormontermelés, kialakulnak a nemi jellegek, a férfi és a nő közötti eltérő tulajdonságok jelentősebbé válnak. Nyugtalanítónak válik a másik nemmel való kapcsolatteremtés. Ez az átalakulás nagy felfordulással jár. Saját testük változik, „kicszerűlődik”, de a másik nemé is. Egyre inkább anyuéhoz és apuéhoz lesz hasonló. Minden izgalmas és zavaros egyben. Nem mindennek tud nevet adni, nehéz szavakat illeszteni a jelenségekhez. Mindezt fantáziája segítségével próbálja megoldani. Tudja, hogy mindig is érdekelte a felnőtt világ, amibe gyerekként nem tudott egyenrangúan beleilleszkedni. Sőt a felnőtt világnak vannak titkai és tudja vagy sem, de ezek most kezdenek majd el feltárulni előtte.

Az órái az érintkezésben az válik izgalmassá, hogy azt veszi észre, a másikkal hozzáérve elkezd izzadni a tenyere, és annak felismerése, hogy a másikkal a tenyere is izzad. Érti, hogy az érintés libabőrt okoz. Érti a másik illatát, hogy hevesebben ver a szíve és látja, hogy arca elvörösödik. Ez mind-mind jel kifelé, illetve újabb és másabb érzés belülről. Az órán mindez kavargást és sok harcot okoz, mert ez a gyerekek számára egy érzelmi hullámvadás. Hol izgalmas, hogy kínos, hol vágyik az érintésre, hol megriad tőle.

Mindez tőlem sok figyelmet, odafigyelést, törődést kíván azért, hogy a gyerekekben kialakulhasson a bizalom egymás iránt és felém is.

Megfigyeltem, hogy amikor vegyes – fiú-lány – páros gyakorlatot szeretnék kezdeményezni, azt minden esetben fel kell építenem. A gyerekeket rá kell arra hangolni, hogy együtt és érintéssel dolgozzanak. Az is segít, ha én is velük csinálom a feladatot, én is választok fiú párt, így a lányok is könnyebben követik a példát.

Általánosan jellemző, hogy a „nagy” lányok egyik fiúval sem szeretnek érintkezni. E mögött az állhat, hogy őket már igazán érdeklik a fiúk. Erről néha beszélnek az óra előtt, nekem is elmesélik aktuális kapcsolataikat, élményeiket, problémáikat.

Érdekes megfigyelésem, hogy az érintkezés ügyében pozitív változás azóta történt, hogy a „nagy” fiú Borisz és az egyik „nagy” lány Hanga járni kezdtek egymással. Azóta a „nagy” lányok ezzel a fiúval – érdekes módon – közvetlenebbek, elnézőbbek, könnyebben állnak vele párba és érintik meg, főleg ha Hanga is ott van és mintegy legitimé teszi a dolgot.

A „kis” lányok nem szívesen érintkeznek egyik fiúval sem. A „kis” csoportból ugyan van olyan fiú, aki kijelentette még az év első felében: *„nem zavar, ha lánnyal kell párba állni, nem érdekel”*. Ez a vélemény és hozzáállás viszont mostanra hirtelen változott és bizony ő is belepirul már, amikor lánnyal kell párt alkotni.

Érdekes megfigyelésnek tartom azt is, hogy az a gyerek, akinek van ellenkező nemű testvére olyan, aki korban közelebb áll hozzá, könnyebben vállalja az érintkezést. De ez nem működik abban az esetben, amikor láthatóan tetszik neki a másik.

Hogyan mennek el az óráról?

A gyerekek, amikor az iskolából megérkeznek hozzám, egy olyan közegből jönnek, ami precízen szabályozott. Mindennek megvan a maga rendje és ideje. Például a beszédnek, a

véleménynyilvánításnak, az étkezésnek, a WC-re menésnek, a társakkal való együttlétnek, játéknak, a szünetnek, a tanulásnak, a figyelemnek.

A kreatív gyerektánc ezzel szemben mindent kinyit. Kinyitja a feladatokat, mindent szabad, amit nem tilos. Mindent szabad, amivel nem ártanak maguknak és a társuknak. Jól meghatározott, de tág keretek között feszegethetik határaikat.

Ebben a határfeszegetésben nekem fontos tényező és pedagógusként arra törekszem, hogy a gyerekek felszabadultan, új tapasztalatokkal, élményekkel bővülve térjenek haza. A cél az, hogy a gyerek az iskola után ne a számítógép elé akarjon leülni és otthon lustálkodni, amikor a leckét kellene megírnia. A cél pontosan az, hogy a gyerekeknek, akik biológiai-hormonális változásokon mennek keresztül, biztosítsuk a rendszeres felszabadító mozgást. A rendszeres mozgás ugyanis kortársakkal való együttlétet jelent és aktív pihenést biztosít az iskola után, így a táncórát követően a gyerekek feltöltődve, a tanulásra készen állva térnek haza. Így a fizikai energiák beépülnek a szellemi munkába és segítik azt.

Egy másik fontos dolog, amit a gyerekek felismerhetnek az óra keretében, a teljesítményhez és az elvárásokhoz kapcsolódik. A gyerekek elé mind a szülők, mind a tanárok nagyon sok és sokféle elvárást állítanak. A felnőttek elvárása szerint a gyerekeknek jól, sőt kiválóan kellene tanulniuk, ugyanakkor a felnőttek saját magukkal kapcsolatos elvárása, hogy a gyermekeiknek megadják arra, hogy járjanak zenére, táncra, nyelvre, rajzra vagy más szakkörbe. A gyerekek így alapvetően egy társadalmi elvárásnak kell megfelelnie, amit a szülő és az iskola közvetít felé.

Úgy gondolom, tudni kell leszűkíteni a kört, azt szem előtt tartva, hogy a gyereket mi érdekli igazán. Ez nem feltétlenül esik azzal egybe, amiben kiváló. Reális, érthető, meggarcolható, kivitelezhető, elbírható dolgokat kell a gyerekek kezébe adni, és azt a lehetőséget, hogy ő maga dönthesse el, mikor akar a következő szintre lépni. Hagyni kell, hogy saját ritmusában tanulhasson.

Az elvárásokat tekintve tehát az tűnik a legmegfelelőbbnek, ha azokat tisztán, érthetően, körültekintően, jól értelmezhetően kommunikáljuk a gyerekek felé. Az elvárásoknak mindenekeelőtt reálisnak kell lenniük, mert a gyerekek csak akkor tudnak felállítani maguknak szintén reális igényszintet a teljesítményre vonatkozóan.

A gyerekek az órai feladatok által olyan dolgokat – testhasználat, kommunikáció, kooperáció – sajátítanak el, ami segíti őket az életben való helytállásban. Tisztába kerülnek értékeikkel, ügyességeikkel. Könnyebben tudnak kapcsolatot teremteni és ápolni.

Megoldási kísérletek

A fiúk és a lányok érintkezését figyelve mi táncpedagógusok egy olyan jelenséggel találkozunk, amely mindig jelen van, ami természetes és kikerülhetetlen. Mindemellett a probléma kíván valamilyen megoldást bizonyos helyzetekben, szituációkban az órán. Egyrészt azért, mert a kreatív gyerektánc egy olyan mozgásos foglalkozás, ahol gyakran előfordul az, hogy meg kell érinteni a másik testét. Másrészt jól kell kezelni azért, mert a csoportmunka akkor működik magas szinten, éri el célját, ha valódi együttes élményt ad.

Ez egy olyan létező és örökérvényű probléma, amiről beszélnünk kell a hivatásunk részeként, már csak azért is, hogy segítsük egymás munkáját, tapasztalatokat cseréljünk. Mint már azt bevezetőmben említettem, ezen a speciális területen nagyon szűk annak a szakirodalomnak a köre, mely kifejezetten a táncórán történő, lányok és fiúk érintkezésével kapcsolatban felmerülő kérdéseket és megoldásokat vizsgál, pedagógiai útmutatást nyújt.

Ennek megfelelően felvázolok néhány megoldási kísérletet, hogyan és milyen utakon, illetve elveken keresztül próbálom ezeket kezelni.

Furfangos segítség

Volt olyan helyzet, amikor a páralkotásnál az egyik kisfiú Trisztán és az egyik kislány Tünde nagyon zavarba jöttek, amikor őket választottam ki egy párnak. Mindketten elvörösödve, izgatottak lettek. Tünde inkább csöndben pirult, de Trisztán hangot is adott tiltakozásának. Pontosabban próbálta magát kimagyarázva menteni ebből a helyzetből, hátha megússza. Mivel egyéb jelekből láttam, hogy valójában tetszenek egymásnak, úgy döntöttem, hogy vicces formába bújtatva, de a titkolni kívánt vonzalmat használok ki arra, hogy párba álljanak. A következő párbeszéd zajlott le:

- *Trisztán, nagyon szeretném, ha párba állnátok Tündével. Nézz körül! Mindenki rátok vár, hogy elkezdhessük.*

- *Nem szeretnék. (Közben vörösödött és hevesen rázta a fejét, kezét a háta mögé rejtve.)*
- *De Trisztán! A Tünde nagyon ügyes ebben a feladatban, jó párt fogtok alkotni!*
- *Nem. (Mosoly és további fejrázás.)*
- *Rendben! (Most jött a taktika) De ha nem álltok párba azt fogjuk hinni, hogy tetszik neked a Tünde, azért nem fogod meg a kezét.*

Erre Trisztán meglepődött. Láttam, ahogy átfuttatja az agyán az eshetőségeket, és azt, hogyan is kellene most dönteni. Azután rám mosolygott. És azt mondta:

- *Jól van! Akkor párba állok Tündével.*

Trisztán gyorsan rájött, hogy bár kimondtam, hogy mitől is tart – ez esetben pontosan attól, hogy mindenki számára nyilvánvaló lesz a kézfogásból, hogy tetszik neki a kislány – mégsem szégyenítettem meg ezzel. Sőt segítettem neki, mert így nem az jelentette a lebukást, ha párba állnak, hanem az, ha nem.

Szeretném hozzátenni, hogy ezt azért tudtam megoldásként alkalmazni Trisztán esetében, mert nagyon éles eszü és roppant jó humorérzékű fiúcskáról van szó. Tudtam, abban a pillanatban, érteni fogja, hogy mit akarok elérni és hogyan segítek neki ezzel a megvalósításban.

Végül tehát összemosolyogtunk, a páros összeállt, a pillanatnyi feszültség megszűnt és vidáman ment tovább a játék mindenki örömére.

Feladás és kerülőutak

Páros fogót játszottunk. Ennek a játéknak az a lényege, hogy párokat alkotva, egymással kezét fogva kell a fogót játszani. Egyik páros a fogó és a többi párt kell megfogni. Fontos az együttműködés, hogy együtt tudjanak futni, hogy figyeljenek egymásra a balesetek elkerülése érdekében. A szabály szerint az a következő fogópár, akit megfognak, de ha szétszakadnak, akkor is fogóvá válnak, tehát futás közben nem lehet egymás kezét elengedni. A feladatot kiegészítettem azzal, hogy lehetőség szerint vegyes, lány-fiú párokat is kell alkotni. Természetesen ez nem tetszett nekik, az óra megállt, lefagyott. Próbáltam kitartani az elképzelésem mellett, de valahogy úgy éreztem, ezt én most bármennyire is szeretném, a mai napon nem fog működni. Azt mondta a belső hang, hogy ezt most engedjem el. Így gyorsan úgy döntöttem, hogy azzal állhatnak párba, akivel szeretnék. Ennek hatására azonnali kiengedés, felszabadulás történt. Ment minden a maga útján.

Utána persze tépelődtem magamban, hogy jól tettem-e, hogy hagytam őket. Most akkor feladtam? Majd arra gondoltam, hogy jobb volt – legalább is ebben az esetben, azon a napon – a rugalmasság. A gyerekek semmitől sem fagynak le jobban, mint attól, ha frontálisan támadjuk őket. Ebben nem csak a lefagyás veszélye van, de hisztit és agresszivitást is ki tud váltani egy pillanat alatt.

Kerülő út az lehet, hogy a feladatot úgy alakítom át, ha csak szorosan egymás mellett kell futni. A feladat lényege, miszerint együtt fussanak és figyeljenek egymásra így is teljesülhet. Ha nem működik, legalább így is kipróbáltuk.

Párcserék

Akár páros fogóról van szó, akár valamilyen más olyan játékról, amiben párt kell alkotni és érintés van benne, azt figyeltem meg, hogy könnyebben összeállnak, ha tudják, hogy párokat fogunk cserélni. De ez sem mindig biztos stratégia. Ennek is volt már sokféle esete és kimenetele.

Általában, ha csak annyit kötök ki, hogy lesznek párcserék, akkor eszükbe sem jut az, hogy vegyes párokat is alkothatnának.

Amennyiben kikötöm, hogy vegyes párokat kell alkotni, azon megy a huzavona, hogy mégis melyik lány áldozza fel magát az ügy teljesítése érdekében. Ilyenkor persze előállnak a komoly és alapos indokolással, mely szerint: *„már múlt héten is voltam párban fiúval”*.

Mit tehet ilyenkor a tanár? Az ember megáll, elszámol tízig és átgondolja, mi lehet a megoldás. Ekkor annak alapján dönt, amit a gyerekeken lát, amit érez, hogy abban a pillanatban működhet. Tapasztalatom szerint ilyen esetben a tanár csendje és mimikája segítheti a megoldást. Ha nem adok felületet a vitára azzal, hogy elkezdek magyarázni, könyörögni, akkor megoldják, megcsinálják. Ez azért van, mert a csend segítségével lezárom a további évődés lehetőségét. Tudom, hogy annyival erősebb a játék iránti vágy bennük, hogyha egy kicsit csendben állok, maguktól feloldják a feszültséget.

Páralkotást már úgy is csináltunk, hogy kikötöttem, addig játsszunk a játékot és cserélgetjük a párokat, míg mindenki legalább egyszer fiúval kerül párba. Eddig – nagy meglepetésemre – ez a megoldási kísérletem vágta ki legjobban a biztosítékot a gyerekeknél. Ugyanis az volt az elképzelésem, hogy ezzel a feladat meghatározással majd

megoszlik a „teher”, mivel mindenkinek át kell esni azon, hogy vegyes párt alkosson. Ez nem így lett. Rosszul gondoltam. Legalábbis amikor először hozakodtam elő a csoportnál ezzel a taktikával, megállt az óra. A helyzetet megoldásul a játékban való személyes részvételem szolgált. Az adott pillanatban az segített, hogy beálltam én is a játékba és kivettem a részemet.

Nincs apelláta

Van amikor – igen is – szándékosan kitartok a szabály mellett. Ez sokszor nem tetszik nekik. Ilyenkor meg kell tapasztalniuk, hogy vannak olyan szabályok az életben, amiket mindenképp be kell tartani, ezt tudomásul kell venni, mert sokszor saját testi épségük is múlhat a szabály betartásán.

Azt tapasztalom, hogy józan, tiszta érvekkel lehet hatni a gyerekekre, itt nagyon fontosnak tartom, hogy a tanár hiteles legyen számukra.

Egyéni különbségek kiemelése

A gyerekek szabályai kimondják, hogy milyen feltételekkel történhet meg az érintkezés, az úgynevezett határátlépés. Tanárként azonban nem kell feltétlenül elfogadnom azt, hogy a gyerekek szabálya szerint, ha felnőtt kéri a feladat végrehajtását, akkor meg kell csinálni. Emellett szerettem volna elfogadhatóbbá tenni a helyzetet számunkra azáltal, hogy megragadtam azt az egyszerű tényt, hogy a csoportban szívesebben vannak azzal az azonos nemű társukkal, aki valamilyen szempontból a számukra vonzó tulajdonságokkal, képességekkel rendelkezik.

Amikor tehát olyan feladatot kapnak, amelyben a két nemnek együtt kell működnie és ez érintkezéssel jár, megpróbálom kiemelni az ellentétes nemű társ pozitív tulajdonságait a gyerek számára. Például a páros fogójátékban kiemelem, hogy mindketten milyen gyorsak, és hogy ezt használva milyen jól és eredményesen működhetnek együtt.

Máskor, egy olyan feladatban, ahol egymás mozgását kell megtanulni, kiemelem a kislány kreativitását, a kisfiúról pedig azt, hogy nagyon gyorsan tanul. Ezzel a gondolatukat abba az irányba próbálom terelni, hogy figyelmük ne a nemiség irányába, hanem a kiemelkedő képességek felé terelődjön.

Tanítói gyakorlatom során azt tapasztaltam, hogy a fentieket alkalmazva a gyerekekbe beépül a tudás társaik pozitív tulajdonságairól, amelyekről azt is érzékelik, hogy ezek a tudások és képességek változnak és bővülnek. Ennek a megoldásnak a segítségével az év végéhez közeledve, érzékelhetően csökkent az időtartam, amit azzal kell töltenünk, hogy a „határátlépés” megtörténjen.

Utólagos magyarázat – „Miért is jó ez nektek!”

Amikor a gyerekek együtt dolgoznak, sokszor kivonom magam a feladatból és megfigyelői pozícióba helyezem magam. Ott és akkor avatkozok csak be, ahol arra szükség van. Számomra ilyenkor csodadolgok történnek. Érdekes ilyenkor megfigyelni azokat a párokat, ahol a vegyes pár kialakításánál gond volt. Arra törekszem, hogy ilyenkor megerősítsem az együttműködést és annak hasznosságát kiemeljem. Hangsúlyozom, hogy ki mit csinált a feladat során nagyon jól és milyen jól működik együtt.

Amikor bemutatják a feladatot, akkor összegezem az együttműködést, és a többieknek is elmondom, hogyan láttam, szerintem miért volt sikeres. Az ilyen utólagos magyarázat vagy mondhatjuk, értékelés hatására a gyerekek egyre felszabadultabban dolgoznak együtt.

Trükközések

A fiú-lány páros kialakításakor a gyerekek gyakran trükközéssel élnek olyan módon, hogy amikor egy pillanatra háttal vagyok, vagy éppen változtatom a helyemet, elengedik egymás kezét. Van, amikor figyelmeztetem őket a szabályszegésre, de van, amikor csak cinkos módon összenéznek velük. A gyerekek ebből már tudják, hogy „lebuktak”. Ilyenkor teljes fogsorral mosolyognak rám és gyorsan újra megfogják egymás kezét. Ezt imádják csak igazán, hiszen ez is egy játék, amikor szavak nélkül gesztusokkal, mimikával és mosolyogva kommunikáljuk a következőket egymással:

- *Megszegted a szabályt.*
- *Tudom, de már fogom is a kezét. Látod? Csinálom!*

Amikor átlépik a saját határaikat, azaz önszántukból hozzáérnek egymáshoz, még akkor is trükköznek. Ez úgy történik, hogy megpróbálnak a lehető legkisebb felületen egymáshoz érni. Például úgy, hogy csak az ujjuk hegyét érintik össze. Ez már – véleményük szerint – kimeríti a párba állás fogalmát, sőt kézfogásnak számít.

Ilyenkor csak magamban mosolygok, mert előkerülnek gyerekkori szép emlékeim, amikor is velem ugyanezek játszódtak le. Hogyan is lehetne a tanár szigorú vagy követelőző az ilyen helyzetekben? A megoldást az jelenti ilyenkor, hogy a trükközésbe kicsit belemegyek, majd odaállok közéjük és megfogom a kezüket. Aktívan beavatkozva megmutatom, hogy mi az én elképzelésem a kézfogásról és hangsúlyozom, hogy ezt szeretném látni a továbbiakban. Ennek megfelelően megy a játék tovább.

Szimpátia kérdése

Csoportmunka szempontjából nem elhanyagolható, hogy egy év alatt a gyerekek igencsak megismerik egymást. Ismerik egymás erősségeit, gyengeségeit, egymás várható reakcióit. Azok a gyerekek, akik az év során végig nem voltak egymásnak szimpatikusak (ebben az esetben nincs jelentősége annak, hogy különböző neműek), továbbra is nehezen álltak párba vagy dolgoztak egy csoportban. Az együttműködés tehát függ a szimpátiától is, ami nagyon nehezen befolyásolható főleg, ha a gyerekeknek meggyőződésük, hogy helyesen ítélik meg a másikat. Az ilyen helyzetbe a tanár nem tud közvetlenül beavatkozni, hiszen nem változtathatja meg a gyermek szubjektív véleményét, de valamelyest terelheti, illetve az együtt töltött idő során a gyerekekben magában változhat a kép.

Pedagógusként az a feladatom, hogy ott legyek segítsek a gyerekeknek nehézségeik megoldásában. Felelős vagyok a normaalkításban és felelősen próbálok megfelelő modellt nyújtani számukra, hiszen ahogyan ők hatással vannak egymásra, én is hatással vagyok rájuk. Ezáltal tanulják meg és erősödnek meg bennük a társas együttélés szabályai.

Összegzés

A gyermekek testi és szellemi fejlődése kapcsán minden korcsoportban megjelenhetnek olyan problémák, melyek megoldása, feloldása a felnőttek számára is nehézséget jelenthet. A megoldási lehetőségek különösen foglalkoztatják a pedagógust akkor, ha egy konkrét cél elérésében hátráltatja, vagy esetleg akadályozza a felmerülő bonyodalom a gyerekekkel való közös munka során.

Szakedolgozatom témája azon a tapasztalaton alapul, hogy a 9-13 éves kreatív gyerektánc csoportomban az életkori sajátosságoknak megfelelően nehézséget okoz az, amikor a

lányoknak és a fiúknak érintkezni, illetve egymást érinteni kell a feladatok kivitelezése és a közös játék során.

A probléma nagyon összetett, mert ez a jelenség olyan hatással lehet a foglalkozás egészére, ami az óra folyamatának megszakadását, a csoportmunka megalapozásának és kivitelezésének nehézségeit, az együttműködés zavarait jelenthetik. Összességében ezek olyan dolgok, amelyek hatnak a csoport működésére, a csoportmunka minőségére.

Amikor szembesültem a 9-13 éves korcsoportban fiúk-lányok között felmerülő nehézséggel, megpróbáltam megérteni a probléma mechanizmusát. Tapasztalataim elemzésére a szakirodalmat hívtam segítségül a csoportműködésről, a csoportmunkáról, illetve a serdülőkori sajátosságokról. Olyan szakirodalmat, amely kifejezetten táncórai helyzetben vizsgálná a lányok és a fiúk érintkezéséből adódó problémát vagy konkrét szituációt vázolna, elemezne és adna megoldási lehetőségeket azokra a kérdésekre, ami erre a jelenségre épül, sajnos nem találtam. Így célommá vált a munkafolyamat során egyfelől, hogy az órán megjelenő, egymás érintéséből adódó nehézségeket és jelenségeket felvázolva megoldásokat keressek, vagy legalább kísérletet tegyek rá. Másfelől pedig egyfajta párbeszédet kezdeményezzek pályatársaimmal a – minden táncpedagógust érintő – jelenséggel kapcsolatban.

Szakdolgozatom felépítését tekintve két fő részből áll. Az első, elméleti részben említem azokat a fontos fogalmakat, amik mentén végiggondoltam és tisztáztam mit jelent a kreatív gyerektánc óra, a csoportműködés és a csoportmunka, illetve már a csoportomra reflektálva írok a serdülésről, kiemelve a kortárs csoport fontosságát és a nemi szerepeket. Szakdolgozatom másik fő része a gyakorlati tapasztalatokat tartalmazza, ahol szakmai és személyes nézőpontból írok az idei csoportomról, a lányok és fiúk között felmerülő problémákról. A jelenségre épülő megoldási kísérleteimet nyolc fő konfliktusos helyzet megjelenése alapján ismertetem, melyek: a furfangos segítség, feladás és kerülőutak, párcserék, nincs apelláta, egyéni különbségek kiemelése, utólagos magyarázat –„miért is jó ez nektek?”–, trükközések, továbbá szimpátia kérdése.

A szakdolgozatírás munkafolyamatának eredményeként arra a következtetésre jutottam, hogy az, ami az órák folyamatát időnként megszakítja, olyan bonyolult fejlődési mechanizmus, melyet megváltoztatni nem lehet, de nem is szabad, hiszen az érintéshez kapcsolódó probléma valójában együtt jár a fejlődéssel. Az érintéssel járó

konfliktushelyzetet a gyerekeknek meg kell élniük, a pedagógusnak pedig ezt nemcsak el kell fogadni, de ehhez alkalmazkodnia kell. A pedagógus szerepe és beavatkozásának lényege abban rejlik, hogy átsegítse őket ezen a fontos fejlődési szakaszon.

Személyes emlékeim és a serdülőkorról szóló olvasmányaim is abban erősítettek meg, hogy ez a helyzet lányok és fiúk között természetes és kikerülhetetlen. Az érintés ilyenkor igen is izgalmas és félelmetes egyben, ami így zökkenőket okozhat az óra menetében. Másrészt a lányok és a fiúk eltérő interakciós stílusa is konfliktust szül közöttük. Mindezek mellett pedig, a csoport összességét nézve, nagy érzelembeli eltérések vannak, amelyek igény- és szükségletbeli különbséget eredményeznek a gyerekek között, és amely az óra különböző szituációiban, a játékokban és a feladatokban is érezteti hatását.

Az órán megoldásként nem vethető fel a lányok és a fiúk összeszocializálása, összeszoktatása olyan szinten, hogy a feszültség, az érzékenység, a kíváncsiság és izgatottság eltűnjön.

Pedagógusként nekem kell ezt megfigyelni, irányítani, feloldani, amelyben segítséget jelent a folyamatos gyakorlat, az alapos felkészültség és az, hogy meghatározott keretek és normák szerint vezetjük le a foglalkozást. A keretek és normák a gyerekek számára is megoldást jelentenek, mert a szabályokat a gyerekek betartják és értik. További segítséget jelentenek a pedagógus saját gyermekkori tapasztalatai, emlékei is. Az, ha képes visszahelyezkedni vagy még inkább kapcsolatba kerülni saját gyermeki énjét, és önmagától, mint valamikori kisgyerektől kérdez.

Gyakorlati éveim során tapasztaltam, hogy nincs két, pontosan ugyanolyan helyzet. Minden eset más és egyedi, hiszen minden gyerek is más és egyedi. Mindig az adott pillanatnak és szituációnak megfelelően kell a megoldást megtalálni, ami a pedagógustól is kreativitást, spontaneitást igényel. Lányokat és a fiúkat érintő problémákra nem lehet megoldási sablont vagy útmutatót kidolgozni. Maga a kreatív gyerektánc foglalkozás sem sablonok alapján működik. Segítség lehet problémamegoldások terén a többi pedagógussal való folyamatos kapcsolattartás és rendszeres tapasztalatcsere jelenti.

Köszönetnyilvánítás

Szeretném kifejezni köszönetemet **Angelus Ivánnak** a szakmai támogatásáért és gondoskodásáért. Köszönöm, hogy munkájával inspirációt nyújt számomra, újabb kihívások felé terel.

Különösen köszönöm konzulensemnek, **Méri Zsuzsának** azt a szakmai támogatást, gondoskodó útmutatást és türelmet, amit a szakdolgozat írás során nyújtott.

Külön köszönetemet szeretném kifejezni **Péter Petrának** szakmai útmutatásáért és emberi támogatásáért.

Budapest, 2015. május 18.

Hársfai Noémi

Irodalomjegyzék

- Angelus Iván: Táncoskönyv, Új Előadóművészeti Alapítvány, Budapest, 2012
- Búzás László: A munkacsoport, Tankönyvkiadó, Budapest, 1974
- Cole, Michael – Cole R., Sheila: Fejlődéslélektan, Osiris Kiadó, Budapest, 2006
- Cziegler Orsolya: Én? Te? – Mi? Gyerekekről szülőknek, Saxum Kiadó Bt., 2008
- Friedrich W. Korn: Pedagógia, Budapest, Osiris Kiadó, 2003
- Gabnai Katalin: Drámajátékok, Helikon Kiadó, 1999
- Mérei Ferenc: Társ és csoport, Akadémia Kiadó, Budapest, 1989
- Montessori, Maria: A gyermek felfedezése, Herder Kiadó, Budapest, 1955
- N. Kollár Katalin, Szabó Éva: Pszichológia Pedagógusoknak, Osiris Kiadó, Budapest, 2004
- Ranschburg Jenő: Szeretet, erkölcs, autonómia, Gondolat Kiadó, Budapest, 1984
- Szilágyi Vilmos: Pszichoszexuális fejlődés – Párválasztási szocializáció, Tankönyvkiadó, Budapest, 1976
- Vikár György: Az ifjúkor válsága, Gondolat Kiadó, Budapest, 1980

Internetes jegyzék

Angelus Iván: Szakmai életút,
http://tanc.org.hu/docs/tanarcurr/Angelus_Ivan_Szakmai_eletut.pdf,

Letöltés dátuma: 2015.03.03., 10. oldal

Králl Csaba: Felszabadítani a kreativitást,
<http://www.revizoronline.com/hu/cikk/4220/kortars-tancgeneraciok-szemle/>,

Letöltés dátuma: 2015.03.03.

Péter Márta: Mellékhatás

http://szinhaz.net/index.php?option=com_content&view=article&id=36552:mellekhatas&catid=74:2012-december&Itemid=7,

Letöltés dátuma: 2015.03.03.

Póór Csaba: Csoport és jellemzői, Megjelent: 2010.11.19.

<http://www.hrportal.hu/c/a-csoport-es-jellemzoi-20101129.html>,

Letöltés dátuma: 2015.02.09.

Rúzs Tánciskola

<http://ruzstanciskola.hu/ars-poetica/5-testtartas-korrekcio-prevencio-segitseg-onismeret.php>

Letöltés dátuma: 2015.03.03.

Szilver Alapfokú Művészeti Iskola tantervi leírása

http://www.szilver.hu/documents/SZILVER_helyi_tanterv.pdf,

Letöltés dátuma: 2015.03.03.